

# ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

## ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ Α΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1881

ΑΡΙΘ. 40

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. — Αί νέαι βουλευτικαί ἐκλογαί. — Αί κατακόμβαι τῆς Ῥώμης. — Ch. Chabaud-Arnault: Τό ναυτικόν κατὰ τόν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. — Ὁ ἔρωσ. — Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ κη΄. Ἰουνίου 1881 ἡμέρᾳ τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων ἐν τῇ ἐν Ἀδριανουπόλει ἑλληνικῇ γυμνασίῳ ὑπὸ Γεωργίου Παγίδα, γυμνασιάρχου. — Κεκαλυμμένη προτομή. — Βιβλιογραφικὸν δελτίον.

### ΑΙ ΝΕΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ

Ἀπὸ τῆς σήμερον ἤρχισαν οἱ πολιτικοὶ συνδουασμοὶ διὰ τὰς μελλούσας βουλευτικὰς ἐκλογὰς· ὁ πρωθυπουργὸς περιοδεύει μετὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος εἰς τὰς προσαρτηθείσας ἤδη τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι νέας ἐπαρχίας καὶ ἡ περιοδεία αὕτη τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἐὰν δὲν ὠφελήσει αὐτὸν ἄλλως, θὰ ὠφελήσῃ ὁμως πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς πολιτικῆς του ἐπιρροῆς. Οἱ ἀπλοῖκοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, οἱ μέχρι τῆς χθὲς δοῦλοι, οἱ τρέμοντες τὴν μάστιγα τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἀποφεύγοντες καὶ τὸ βλέμμα ἑνὸς ζαπτιέ, βλέποντες τὸν πρωθυπουργὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ βασιλέως, ἔχουσιν ὑπ' ὄψει τὸν πρῶν αὐτῶν δεσπότην καὶ ἡγεμόνα, ἔχοντα ἐκ δεξιῶν τὸν βεζύρην του καὶ περιοδεύοντα τὰς ἐπαρχίας του. Οἱ νέοι ἡμῶν συμπολιταί, μόλις πιστεύουσιν ἤδη εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, βλέποντες δὲ πλησίον τοῦ βασιλέως τὸν πρωθυπουργὸν, σκέπτονται ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ ἔθνους, αὐτὸν ὑποστηρίζει καὶ ἡ βασιλεία, ἐπομένως καὶ οὗτοι πρέπει ν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βουλὴν ἀνθρώπους τῶν φρονημάτων τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ὁ πρωθυπουργὸς ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καταλληλοτέραν εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ τῶν νέων ἀντιπροσώπων τῶν

νέων ἐπαρχιῶν ἐπαυξήσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ μερίδα. Καὶ ὄντως καταλληλοτέρα εὐκαιρία πρὸς ἐπίρρωσιν πολιτικῆς ἐπιρροῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τῆς περιοδείας πρωθυπουργοῦ μετὰ βασιλέως. Τούτου ἕνεκα ἴδωμεν ἐν τοῖς τηλεγραφήμασιν εἰς τὰς ἐνταῦθα ἐφημερίδας ἐκ τῶν μερῶν, ἔνθα περιοδεύουσιν ἡγεμῶν καὶ πρωθυπουργὸς τὰς ἐγκαρδίους ὑποδοχὰς, ἃς ἔτυχον ἀμφοτέρω. Αὐτὴ δὲ ἡ περιοδεία τοῦ πρωθυπουργοῦ ὑποδεικνύει τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς.

Ἡ ἀντιπολίτευσις καθ' ἐκάστην διὰ τῶν ἐφημερίδων ζητεῖ τὴν συγκάλεσιν τῆς Βουλῆς, διότι πλεῖστα σπουδαῖα ζητήματα ἀντισυνταγματικῶς λύει ἡ κυβέρνησις. Ἡ ἀντιπολίτευσις ζητεῖ τὴν συγκάλεσιν τῆς Βουλῆς, διότι πᾶν ὅ,τι γίνεται τὴν σήμερον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀντίκειται εἰς ῥητὰ ἄρθρα τοῦ συντάγματος. Αὐτὴ ἡ συναίνεσις τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν πρέσβειων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντίκειται εἰς τὸ Σύνταγμα, ῥητῶς ὀρίζον: ὅτι προσάρτησις χώρας, ἢ μείωσις τοιαύτης, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἄνευ νόμου, νόμος δὲ τοιοῦτος δὲν ἐγένετο, διότι δὲν συνέφερε εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ συγκαλέσῃ τότε τὴν Βουλὴν, ἐπειδὴ ἴσως ἐγνώριζεν ὅτι νόμον τοιοῦτον δὲν θὰ ἐψήφισε καὶ τότε θὰ ἐματαιοῦντο τὰ σχέδια τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἡ Βουλὴ, ἣτις ἐψήφισεν

ἑκατομμύρια δανείων, διότι ἤλπισεν ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο ἡ κυβέρνησις τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπόφασιν, διότι ἤλπιζεν ὅτι ὁ πρωθυπουργός, ὅστις ἄλλοτε ἐχαρακτηρίζετο διὰ τῆς ἐπωνυμίας πρωθυπουργός τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου, ὁ καὶ ἄνευ τῆς Εὐρώπης μέλων νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, δὲν ἐνέμενεν εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ πρόγραμμα, δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν προπαρασκευασθεῖσαν λύσιν.

Βεβαίως πάντες πρέπει νὰ χαίρωμεν, ὅτι τὸ ζήτημα ἐλύθη ἄνευ αἱματοχυσίας· ἀλλ' ὅμως τελειωτικῶς δὲν ἐλύθη τὸ ζήτημα, διότι τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ὀλυμπος ἀπέμειναν τῆ Τουρκία. Πόσον θὰ ἐκέρδιζεν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ κόσμου ὁ πρωθυπουργός, ἐὰν ἦτο ἐπιφυλακτικὸς καὶ δὲν ἐφαίνετο ἀκονίζων τὴν μάχαιραν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ: Ἰδοὺ ἐγὼ κατώρθωσα ν' ἀπελευθερώσω χιλιάδας ὁμοθρήσκων, χωρὶς ῥανίδα αἵματος ἑλληνικοῦ νὰ χύσω! Πάντες χαίρομεν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν, ἀλλὰ θὰ ἐχαίρομεν πλειότερον, ἐὰν ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀπηλευθεροῦντο. Ἡ Τουρκία, ἣτις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐναντίαν ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην κατώρθωσεν ὅ,τι ἤθελε διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῆς· τίς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ κατώρθωνεν ὅ,τι ἤθελεν, ἐὰν ἐπέμενεν; Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ἐλύθη τὸ ζήτημα, αἱ δὲ πολιτικαὶ μερίδες τὴν σήμερον οὐδὲν ἄλλο σκέπτονται, ἢ πῶς νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσους πλείονας ὁμόφρονας βουλευτὰς ἑκατέρω τῶν ἀποχρῶσεων.

Ὁ λαὸς ἐντὸς ὀλίγου καλεῖται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐὰν νομίζῃ ὅτι κα' ὡς ἐπραξεν ἡ κυβέρνησις μέχρι τοῦδε, ἄς δικαιώσῃ αὐτήν, πέμπουσα βουλευτὰς ὑπουργικούς, ἐὰν δὲ τούναντίον, ἄς ἐκλέξῃ βουλευτὰς ἀντιπολιτευομένους· ἄς ἀπαιτήσῃ ὅμως παρὰ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν πρόγραμμα καθαρὸν καὶ σαφὲς περὶ τοῦ ποῖαν πολιτικὴν θ' ἀκολουθήσωσιν, ἂν τὴν τῶν ὑπαρχουσῶν μερίδων, ἢ ἄλλην νέαν καὶ ἀνεξάρτητον. Ἐκεῖ εἰς τὴν κάλπην οἱ λαοὶ δεικνύονται ἀξιοὶ ἢ

ἀνάξιοι τῆς ἐλευθερίας, ἐκεῖ ἄς ἐκτελέσωσιν εἰλικρινῶς τὸ ὑπέρτατον πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον.

## ΑΙ ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΝΕΣΤΟΡΙΔΟΥ

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΡΩΜΗ

Οἱ Ῥωμαῖοι νικήσαντες πάντα τὰ ἔθνη καὶ πλουτήσαντες ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ κόσμου κατώρθωσαν νὰ πορίζωνται πάσας τὰς ἀπολαύσεις, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία δύναται ἐπὶ τῆς γῆς νὰ ὀνειροπολήσῃ. Ἀλλ' ἦσαν καὶ διὰ τοῦτο εὐτυχέστεροι; Οὐδέποτε ἐν οὐδεμίᾳ ἐποχῇ ἴσως φωνῇ ἀπελπισίας δὲν ἠντήχησε σφοδρότερον ἐν τῇ ἀνθρωπότητι. Οἱ μὲν θεοὶ ἀπώλεσαν τὸ γόητρον αὐτῶν καὶ οὐδὲν πλέον ἔλεγον εἰς τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ πατρίς κατέλιπε τὰς καρδίας ἐν ἀδιαφορίᾳ. Ἡ φιλοδοξία, πολλὰ κίς ἰκανοποιηθεῖσα, ἐφαίνετο σθηννομένη. Οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀπέλπιδες παρεδίδοντο εἰς πάσας τὰς αἰσχρὰς ἡδονὰς κατὰ τὸν Ἀπόστολον.<sup>1</sup>

Ἀλλ' ἐν μέσῳ πασῶν τῶν ἡδονῶν τούτων εὕρισκον τὴν ἀπογοήτευσιν, ἐν μέσῳ πάσης χαρᾶς τὴν λύπην. Οἱ φυσικοὶ ἀνήγγειλον τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς σφαίρας καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ζωτικοῦ σπέρματος, *vitalem consumentem ubertatem seminum exustione* λέλει ὁ Πλίνιος, ἦτοι τοῦ καύματος καταναλίσκοντος τὴν ζωτικὴν γονιμότητα τῶν ἀπερμάτων.

Οἱ φιλόσοφοι ἐν τῇ καταστρεπτικῇ ἀπανθρωπείᾳ δὲν ἐπιζητοῦσι πλέον νὰ στῆσωσι τὴν πρὸς τὰ χεῖρω τροπὴν τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν. Ἀνακηρύττουσι τὴν περιφρόνησιν τοῦ βίου, τοῦ εὐκαταφρονήτου τούτου δώρου, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος διανέμεται μετὰ τοῦ δούλου καὶ τοῦ ζώου· ἐξυμνοῦσι τὴν αὐτοκτονίαν καὶ εὐ-

<sup>1</sup> Σ. Μ. «Οἵτινες ἀπληγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ» (πρὸς Ἐφεσ. δ'. 19.)

χαριστοῦσι τῇ φύσει δι' ἐν μόνον δῶρον, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ζωῆς.

Πανταχοῦ καταφαίνεται ἡ τοῦ κόσμου λύπη, ἢ τὸν θάνατον προξενούσα, ἢν τοσοῦτον καλῶς ὁ Ἀπόστολος ὠρίσεν. «Ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.<sup>1</sup>

Ἄς καταλίπωμεν τὴν Πομπηίαν<sup>1</sup> καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν γοητευτικῶν λόφων αὐτῆς, οἵτινες φωτίζονται ὑπὸ ἡλίου λαμπροῦ, ὅταν δὲν φωτίζονται ὑπὸ τῶν φλογῶν τοῦ ἡφαιστείου, ἄς κατέλθωμεν εἰς τὰς σκοτεινὰς καὶ ὑπογείους χώρας τῶν κατακομβῶν, ὅπου οὐδεμία ἡλίου ἀκτίς οὐδέποτε εἰσέδυσεν, ὅπου πρὸ αἰῶνων ἐσθέσθη ὁ ἐπιτάφιος λύχνος ὁ λάμπων ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων.

Ἀφήσωμεν τὰς βεβήλους ἑορτὰς διὰ τὴν εὐωδίαν τῆς προσευχῆς, τὰς κυνικὰς ζωγραφίας διὰ τὰς θρησκευτικὰς, τὰς ἐπιγραφὰς, ἐν αἷς διαπρέπει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δι' ἐκεῖνας, ἐν αἷς διαλάμπει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὴν τέχνην τῶν ἐθνικῶν διὰ τὴν τῶν χριστιανῶν· ἀφήσωμεν τὰ ἤθη τῆς ἐκπνεούσης εἰδωλολατρίας διὰ τὰ ἤθη τοῦ ἀνθρώπου τοῦ φωτισθέντος ὑπὸ τοῦ ἀγίου καὶ ἰλαροῦ φωτός τῆς ἡοῦς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ μὲν ἐθνικὸς θεοποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δίδων εἰς τα εἰδωλά του πάσας τὰς ἀδυναμίας του, πίπτει εἰς τὴν ἐσχάτην βαθμίδα τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως, ὁ δὲ χριστιανὸς θαυμάζων τὸ ἀπειροτέλειον τοῦ δημιουργοῦ καταβάλλει μεγάλους κόπους καὶ πειρᾶται νὰ μιμηθῇ αὐτὸν καὶ νὰ φανῇ ἀξίος διότι ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

Ἰδοὺ ἐσμέν ἐν Ῥώμῃ. Δὲν θὰ ἐκτείνωμεν τὴν περὶ τῆς ἀρχαίας κοινωνίας μελέτην, ἢν ἐπειράθημεν διὰ τὴν Πομπηίαν· ἀλλὰ δύναται τις ἐλθὼν εἰς τὴν Ῥώμην νὰ μὴ σταθῇ καὶ νὰ μὴ θαυμάσῃ τὰ θαυμάσια αὐτῆς χωρὶς ν' ἀναφέρῃ οὐδὲν περὶ αὐτῶν; Ἐν τοῖς μουσείοις, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῆς, αἵτινες εἶνε

μουσεῖα ἀνευρίσκει τις ἐκτεθειμένους εἰς τὸ κοινὸν θησαυροὺς ἱεροὺς ἐπὶ πολὺν χρόνον τεθαμμένους ἐν τῷ σκότει.

Ἡ Ῥώμη! ὁποῖον αἶσθημα θερμῆς περιεργίας καὶ εὐσεβοῦς συγκινήσεως δὲν προξενεῖ παλμούς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀρχαιολόγου καὶ τοῦ χριστιανοῦ εἰσερχομένων εἰς τὴν πάλιν ταύτην, ἣτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἐμελλε τοιαύτη νὰ εἶνε τοῦ καθολικοῦ κόσμου! Ἡ Ῥώμη! εἶνε ἡ αἰωνία πόλις, ὅπου πάντες οἱ λαοὶ διήλθον, ὅπου συνέβησαν τὰ μέγιστα τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας, ὅπου οἱ Καίσαρες ἠνάγκασαν πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς νὰ κύπτωσι πρὸ αὐτῶν, ὅπου ἡ φύσις τέλος φαίνεται ἐνοῦσα πᾶσαν μεγαλοπρέπειαν καὶ πᾶν μεγαλεῖον!

*Omnia romanae cedent miracula terrae,  
natura hic posuit quicquid ubique fuit  
(Propert. L, 3, eleg. 22.)*

(Πάντα τὰ θαυμάσια ὑποχωροῦσιν εἰς τὴν γῆν τῶν Ῥωμαίων. Ἡ φύσις ἔθηκεν ἐνταῦθα ὅ,τι πανταχοῦ ὑπῆρξεν.)

Ὁ Πλούταρχος ἐκάλει τὴν Ῥώμην θεὰν εὐεργετικὴν καὶ ἱεράν καὶ εὐγνωμόνην αὐτῇ, διότι ἠνωσε πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἄλληλα. «Εἶνε ὡς ἄγκυρα ἀκίνητος, ἣτις στηρίζει τ' ἀνθρώπινα ἐν ταῖς ταρτατούσαις αὐτὰ θυέλλαις.»<sup>1</sup>

Ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου οἱ Καίσαρες ἐβασίλευον διὰ τῆς βίας, κατοικεῖ γέρον σεβάσμιος, ὅστις μόνον ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἔχει τὸ κράτος καὶ εἶνε ἡ προωρισμένη νὰ στηρίξῃ τὰς συνειδήσεις ἄγκυρα. Ὁ καθολικὸς κόσμος βοᾷ· Μὴ πειρά-

<sup>1</sup> Σ. Μ. Ποῦ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τ' ἀνωτέρω περὶ τῆς Ῥώμης, δὲν ἐδυνήθημεν ἐρευνήσαντες νὰ εὕρωμεν. Παρατιθέμεθα δ' ἐνταῦθα, ὅτι περὶ Ῥώμης λέγεται παρ' Ἀθηναίῳ. (Α', §. 36). «Ὅρα, οἰκουμένης δῆμον τὴν Ῥώμην φησὶ· λέγει δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἂν τις σκοποῦ πόρρω τοξέων λέγει τὴν Ῥώμην πόλιν ἐπιτομὴν τῆς οἰκουμένης· ἐν ἣ συνιδεῖν ἔστιν ὄντως πάσας τὰς πόλεις ἰδρωμένας, καὶ κατ' ἰδίαν δὲ τὰς πολῖάς, ὡς Ἀλεξανδρέων μὲν τὴν χρυσὴν, Ἀντιοχείων δὲ τὴν καλὴν, Νικομηθεῶν δὲ τὴν περικαλλῆ, προσέτι τε.

Τὴν λαμπροτάτην πόλεων πασῶν ὁπόσας ὁ Ζεὺς ἀναφαίνει, τὰς Ἀθήνας λέγω. Ἐπιλίποι δ' ἂν με οὐχ ἡμέρα μία ἐξαριθμούμενον τὰς ἐν τῇ Ῥωμαίων αὐρανοπόλει· Ῥώμη ἀριθμούμενας πόλεις, ἀλλὰ αἱ κατὰ τὸν ἐνταυτῶν ἀριθμούμεναι διὰ τὸ πλῆθος. Καὶ γὰρ ὅλα ἔθνη ἀθρόως αὐτοῖσι συνήκισται, ὡς τὸ Καππαδοκῶν καὶ Σκυθῶν καὶ Ποντικῶν καὶ ἄλλων πλείονων. . . .

<sup>1</sup> Σ. Μ. «Ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.» (Β', Κορινθ. ζ', 10).

<sup>1</sup> Σ. Μ. Ὁ συγγραφεὺς εἶχε περιγράψῃ προηγουμένως τὴν Πομπηίαν.

ζετε τὴν ἁγίαν πόλιν! Θὰ εὕρωσιν ἐν Ἰταλίᾳ, ἥτις οὐδέποτε ὑπῆρξε μία,<sup>1</sup> ἄλλας πρωτευούσας, αἵτινες διὰ τὸ ὑγιὲς τοῦ κλίματος, τὴν γειτνίασιν τῆς θαλάσσης, τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν, θ' ἀρμόζωσι μᾶλλον εἰς κατάστασιν προσφάτως δημιουργηθεῖσαν. Ἡ Ῥώμη ἀρμόζει πολὺ καλῶς εἰς τὸν διαδεχθέντα τὸν πρῶτον τῶν Ἀποστόλων καὶ φυλάττοντα τὸν τάφον του. Ἡ Ῥώμη εἶνε ναός, εἶνε μουσεῖον· αὐτόθι μνημεῖα διάφορα καὶ διάσημα ἴστανται πάντοτε ὄρθια, ἵνα διηγῶνται τὰ θαυμάσια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου καὶ τὰ ἱερά τοῦ χριστιανισμοῦ μυστήρια. Ἐκαστος λίθος εἶνε ἄξιος θαυμασμοῦ, διότι ἕκαστος λίθος ἀρχαῖος διεγείρει τὴν ἀνάμνησιν μεγάλου ἀνδρός ἢ μεγάλου γεγονότος. Φεῦ! Τί θὰ ἐγίνετο ἡ Ῥώμη, ἐὰν οἱ διεφθαρμένοι αὐτοκράτορες ἀνεφαίνοντο ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ πρώτου τῶν Ἀποστόλων, ἐὰν πᾶσαι αἱ πλῆναι ἴδρουον τὸν ἄμβωνα αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ ἄμβωνος τῆς ἀληθείας, ἐὰν αἱ διὰ τὰς ἀναμνήσεις αὐτῶν καὶ τὰ ἀριστοτεχνήματα σεβάσμιαι ἐκκλησίαι μετετρέποντο εἰς ἐργοστάσια, ἐὰν οἱ περὶ ἰσότητος τῶν διανομῶν νόμοι διέττατον νὰ διαιρῶσι διὰ κλήρων καὶ νὰ πωλῶσιν ἐν δημοπρασίαις τοὺς θησαυροὺς τέχνης συσσωρευθέντας ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς ἀνακτορικοῖς μνημείοις, οἵτινες εἶνε τὸ ἀντικείμενον τοῦ φθόγου καὶ τοῦ θαυμασμοῦ συμπάντων τῶν ἀνθρώπων!

(Ἀκολουθεῖ.)

## ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΤΟΝ ΥΠΕΡ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΚΩΝΣΤ. ΝΕΣΤΟΡΙΔΟΥ

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν.)

Κατὰ τὴν πτώσιν τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας

<sup>1</sup>) Σ. Μ. Ἡ Ἰταλία οὐδέποτε ὑπῆρξε μία, ἀλλ' ὅμως σύμπασα ἡ οἰκουμένη ἠνώθη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ῥώμης· ἂν δὲ ἡ Ἰταλία οὐδέποτε ὑπῆρξε μία, ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ; Καὶ ὅμως ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῶν μάλιστα κληρικῶν ὧν σφάλεται δεινῶς καὶ ἀπόδειξις τούτου, ὅτι ἡ Ῥώμη σήμερον εἶνε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας.

τῶν Γάλλων καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἢ κατὰ θάλασσαν ἐμπορία τῆς Ἀνατολῆς ἦτο σχεδὸν πᾶσα ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων 30,000 ναυτῶν ἐπέβαινον ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συνήθως ἦσαν πάρωνες (βρίκια) 200—300 τόνων, φημιζόμενα διὰ τὴν ὑπερτέραν αὐτῶν ταχύτητα, καλῶς ὠπλισμένα καὶ φέροντα πολυάριθμον πλήρωμα, διότι εἶχον ν' ἀμύνονται κατὰ ἐπιθέσεων τῶν πειρατῶν τῆς Βαρβαρίας. Ἡδὴ δὲ ἐξησκέτο ἐπίσης ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει πειρατεία αἰσχρὰ καὶ λίαν δύσκολος πρὸς ἐξόντωσιν. Λέμβοι ἐνεδρεύουσαι ἐν τοῖς ὄρμοις τῶν ἀκτῶν ἀνέμενον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καταλαμβανόμενα ὑπὸ τῆς νηνεμίας· ὅτε ἐδίδετο τὸ συμφωνηθὲν σύνθημα, οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ ἐγκαταλείποντες τὴν δίκελαν ἢ τὸ ἄροτρον αὐτῶν ἤρχοντο νὰ ἐνισχύσωσι τοὺς πειρατάς, οἵτινες ἐπλησίαζον τὸ ἀκινήτου πλοῖον καὶ ἀπεγύμνον αὐτὸ τάχιστα. Ἐνίοτε ὅμως ἔφερον αὐτὸ εἰς ἀπόκεντρον νῆσον διὰ νὰ διανέμονται τὸ φορτίον ἀνέτως. Τοιοῦτοι ἦσαν μάλιστα οἱ ναυτικοὶ τῆς Ὑδρας, τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Κάσου, οἵτινες ἐξώπλισαν τὸν στόλον, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου μετ' ὀλίγον τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ οἱ δρόμωνες (αἱ φρεγάται) τοῦ Σουλτάνου ἔμελλον νὲ τρέμωσιν.

Ἀμα ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ 18<sup>ος</sup> ἀποκαταστάς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν προγόνων του, ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πολεμικά τινα πλοῖα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀναγεννωμένης ἡμῶν ἐμπορίας. Καθ' ἣν ὥραν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων τῷ 1821, ὁ ὑποναύαρχος Halgan διώκει τὸν ἐν τοῖς παραλίοις ἐκείνοις γαλλικὸν ναυτικὸν σταθμόν.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐστρατολογουῦντο συνήθως οἱ κάλλιστοι τῶν ναυτῶν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὅστις τότε συνίστατο ἐκ 17 πλοίων ἐν Κωνσταντινουπόλει συνηγμένων, 7 μονιτόρων (φρεγατῶν), 5 δρομόνων (κορβετῶν) καὶ ὀλίγων παρώνων (βρίκιων).<sup>1</sup> Εἰς τὸ ναυτικὸν τοῦ σουλτάνου συνέφερε προφανῶς τὰ μέγιστα νὰ μένῃ κυρίαρχον τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ εὕρῃ πληρώματα· «Οἱ Τοῦρκοι,» λέγει ὁ ναύαρχος Jurien de La Gravière, «δὲν εἶνε λαὸς ναυτικός. Ἡ εὐκίνησις ἢ ἡ ἐγρηγόρσις, ἢ δραστηριότης τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος, ἀντίκεινται εἰς τοὺς βραδεῖς τρόπους» τῶν, εἰς τὴν φυσικὴν ἢ ἐκ προθέσεως ἀδιαφορίαν

<sup>1</sup>) Σ. Μ. Κατὰ τὸν κ. Παπαρρηγόπουλον ἐν ἔτει 1821 ὑπῆρχον ἐν τοῖς ναυστάθμοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως 4 τρίκορα, 13 δίκορα τῶν 74, 7 φρεγάδες, 5 δρόμωνες καὶ τινες πάρωνες (βρίκια) (τομ. 3, σελ. 788).

τῶν. «Ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐπέβαινον ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ Σουλτάνου, ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν. . . . Εἶχον» διατηρήσει τὴν συνθήειαν τῶν μαχῶν τῶν ἀγγχεμάχων ὅπλων καὶ ἐν ἀγῶνι ἐκ τοῦ συστάδην θὰ εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ ἀποτέλεσμα· ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἐπῆλθέ ποτε εἰς τὸν νοῦν οὐδενὸς καπετὰν πασσᾶ, θὰ ἦτο νὰ ἀποστείλῃ τοὺς τολμηροτάτους τῶν ὁσμυλίδων» τοῦ εἰς τὰς κεραίας τῶν πλοίων. Οἱ Μουσουλμάνοι ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου διευθέτουσαν καὶ ἐχειρίζοντο τὰ τηλεβόλα, ἐβόηθον εἰς τὴν ἄρσιν τῶν ἀγκυρῶν, καὶ μάλιστα ἐν ἀνάγκῃ, καθὼς κάμνουσιν ἔτι παρ' ἡμῖν οἱ ἐπιβατικοὶ στρατιῶται τῆς γραμμῆς, ἐπελαμβάνοντο τῆς ἐργασίας, ὅτε οὐδὲν ἄλλο ἔπρεπε νὰ πράττωσιν ἢ κάτωθεν νὰ σκοπεύωσι κατὰ τῶν σχοινίων. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐρριφοκινῶδύνευε ν' ἀναβαῖνῃ καὶ αἰωρούμενος μεταξὺ τοῦ ὀρηκανοῦ καὶ τοῦ ὕδατος νὰ ἀναπεταννῇ ἢ καὶ νὰ συστέλλῃ τὰ ἴστια. Ἡ ἐπικίνδυνος αὕτη ἐργασία ἦτο τὸ ἔργον τῶν βραγιᾶδων, τῶν δούλων καὶ τῶν ἀργυρωνήτων χριστιανῶν.»

Ἰνα λοιπὸν ἀντιαισταστήσωσι, τοὺς Ἑλληνας ναύτας προσκολληθέντας εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐξεμίσθωσεν Γενουησίους, Μελιταίους, πορθηεῖς τοῦ Βοσπόρου καὶ αὐτοὺς τοὺς τυχοδιώκτας παντὸς ἐπαγγέλματος συλλεγομένους ἐν τοῖς ὁδοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, δι' ὧν ὁ καπετὰν πασσᾶς ἐπειράθη ν' ἀσφαλίσῃ τὸν χειρισμὸν τῶν πλοίων, ἅτινα ἐξώπλιζεν ἐν τῷ Χρυσῷ Κέρατι.

Κατ' εὐτυχίαν τῆς Πύλης αἱ ἡγεμονίαι τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου ἠτοιμάζοντο νὰ ἔλθωσι πρὸς βοήθειαν αὐτῆς. Οἱ τῆς Βαρβαρίας κάτοικοι καὶ μάλιστα οἱ Ἀλγερίνοι, ἐπίμονοι καὶ ἄγριοι, δεικνύοντες πολλὴν ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ ἐν αὐταῖς τοῖς ἀνίστοις τῶν ἀγῶνων, ἔμελλον ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τοὺς ναυτικούς Ἑλληνας ἀντίστασιν, ἥτις πολλακίς ἐματαίωσε τὰς προσβολὰς αὐτῶν. Οἱ στολίσκοι τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Τριπόλεως διετάχθησαν νὰ ἐνωθῶσιν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου ἔχων πλήρωμα ἐκ ναυτικῶν τοῦ Νεῖλου καὶ ἐκ Φελλάχων εἶχε μείζονα ἀξίαν τοῦ Τουρκικοῦ, ὡς ἀπεδείχθη ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν.

Κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πολέμου τούτου ἐδειξαν, ὁποῖον μῖσος φρικαλέον ἐνεψύχου τὰς ἀντιμετωπιζόμενας φυλάς. Τῇ 12/24<sup>η</sup> Ἀπριλίου 1821 8 πάρωνες (βρίκια) Σπετσιωτῶν συνέλαβον ἐν Μήλῳ ἕνα ὀθωμανικὸν δρό-

μονα (κορβετταν) 36 τηλεβόλων καὶ ἕνα πάρωνα (βρίκιον) 16 τηλεβόλων, τὰ ὁποῖα περιέμενον ἐν τῷ λιμένι τὴν συμπλήρωσιν τῶν πλοίων τῶν. Μεταχειριζόμενοι τὴν σκληρότητα ἦν καὶ οἱ δμοθητικοὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς χωρικούς Τοῦρκους τοῦ Μωρέα, οἱ νησιῶται Ἑλληνες κατέσφαζον ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους. Ἡ ἐκ Σπετσῶν Βουβουλίνα, χήρα πλοίαρχου φονευθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπολιόρκει κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου μετὰ 4 πλοίων ἐξοπλισθέντων ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ἔδιδε τὸ παράδειγμα φρικτῶν ἐκδικήσεων.

Κατὰ τέλη Ἀπριλίου, ἡ ἐπανάστασις ἐγενικεύθη εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους. Μόνοι αἱ ὑπὸ καθολικῶν οἰκούμεναι νῆσοι, ἡ Τήνος, ἡ Σύρος, ἡ Νάξος, ἡ Θήρα (Σαντορήνη), μιμούμεναι τὸ παράδειγμα τῶν ἀξιολογωτέρων νήσων τῶν παρὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔμειναν πισταὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.<sup>1</sup> Ἀλλ' ἡ μεγάλη νῆσος Σάμος παρεσύρθη, ἅμα τῇ προσκλήσει τοῦ ἱατροῦ Λογοθέτου<sup>2</sup>, ἐκ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀνέμου, ὅστις ἔπνεεν ἐκ τοῦ Μωρέα.

Οἱ Ἑλληνες ἤδη ἠρίθμουν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει 160 πλοῖα<sup>3</sup> ὧν ἕκαστον εἶχε πλήρωμα 90—120 ἀνδρῶν καὶ ἦτο ὠπλισμένον διὰ 10—20 τηλεβόλων ἐχόντων ἐλαχίστην ὄλκην. Ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης προεστὸς τῆς Ὑδρας, ἀνὴρ κεκτημένος παρὰ εἰαν ἀληθῆ καὶ μεγάλην τόλμην, διορισθεὶς διοικητὴς ἀνώτατος τοῦ στόλου τούτου ἔπλευσε κατ' εὐθείαν μετὰ 37 ἰστιοφόρων. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, πλοίαρχος ἐντελῶς ἀγράμματος, ἀλλ' ἀτρόμητος, ναύτης ἔμπειρος, κυβερνήτης μᾶλλον ἐπιχειρηματικὸς καὶ ἰκανώτερος τῶν συναρχόντων αὐτοῦ, ἐπορεύθη ἔχων 11 πάρωνας (βρίκια) εἰς τὸν λιμένα τῆς Ναυπάκτου ἵνα πολιορκήσῃ τὰς Πάτρας καὶ ἐπιτηρῇ τὸν ὀθω-

<sup>1</sup>) Σ. Μ. «Ἡ ὑπὲρ ἐλευθερίας φωνὴ (τῶν Ὑδραίων, Σπετσιωτῶν κτλ.) ἀντήχησε καθ' ὅλας τὰς Κυκλάδας καὶ πολλὰς τῶν Σποράδων. Μόνοι αἱ καρδία τῶν τοῦ δυτικοῦ δόγματος Ἑλλήνων ἐκώφευσαν. Ἐφάνη κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ δόγματος τούτου ὅλη ἡ ἀσχημοσύνη τοῦ φατριασμοῦ προτιμήσαντο τὴν ἡμισέληνον τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν δουλείαν τῆς ἐλευθερίας.» (Τρικούπ. Ἰστορ. τόμ. Α', σελ. 136).—

<sup>2</sup>) Σ. Μ. Ὁ πατὴρ τοῦ μακαρίτου Α. Λυκούργου.

<sup>3</sup>) Σ. Μ. Κατὰ τὸν μακαρίτην Τρικούπην (τόμ. Α', σελ. 147) αἱ τρεῖς νῆσοι εἶχον 176 πλοῖα, καὶ κατὰ τὸν κ. Παπαρρηγόπουλον οἱ ἡμέτεροι δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰμὴ 120—150 πάρωνας (βρίκια) (ἐν τόμ. 3, 6, 789).

μανικὸν στόλον, παραφυλάττοντα τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου.

Τῆ 22/4 Μαΐου 1821 ὁ στόλος τοῦ Τομπάζη ἐφάνη πρὸ τῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐπλευσε πρὸς τὴν Χίον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης θὰ ἠκολούθουν ἅμα τῇ προσκλήσει αὐτοῦ τὸ πρᾶξιμα τῶν Σαμιῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν Χίων ἐκινήθη, ὁ Τομπάζης ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀπρακτος.

Τῆ 22/3 Ἰουνίου 1821 ἐφάνη τέλος ἐξερχόμενος ἐκ τῶν Δαρδανελίων στόλος ὀθωμανικὸς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ριαλᾶ-βέη (ὑποναύαρχου). Ὁ στόλος συνίστατο ἐκ 2 πλοίων, 3 μονοκρότων (φρεγατῶν), καὶ 3 δρομῶνων (καρβετῶν). Πρὸ ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ὁ Τομπάζης εἶχεν ἀναχθῆναι ἐπὶ τὸ πέλαγος καὶ ὁ στολισκὸς αὐτοῦ ἀνέπλεε τὸ Αἰγαῖον, ἐν ᾧ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος κατέπλεε κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν Σάμον. Καὶ συνητήθησαν μὲν παρὰ τὴν Ἀἴμνον, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἰσχυροὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς τῶν πλοίων αὐτῶν κατὰ τὴν ταχύτητα ἠρέεσθησαν παρακολουθεῖν τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ παραφυλάττοντες νὰ ὑποπέσῃ εἰς σφάλμα τι, ὅπως προσβάλωσιν αὐτὸν χωρὶς αὐτοὶ νὰ πύθωσι πολὺ. Ἡ περίστασις δὲ αὕτη ἐδόθη αὐτοῖς ταχέως.

Τῆ 27/8 Ἰουνίου πλοῖον ὀθωμανικὸν ὁ Κολοσσὸς εὐρέθη κεχωρισμένον τοῦ στόλου. Ταχέως καταδιωχθὲν ὑπὸ τῶν παρόντων (βρικήων) τοῦ Τομπάζη, ἀμέσως περικυκλωθὲν κατέφυγεν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μιτυλήνης εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Πόρτο-Σίγρι.<sup>1</sup> Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες παρετήρησαν ὅτι τὸ ἀσθενὲς πυροβολικὸν τῶν οὐδὲν θὰ κατόρθου κατὰ τῶν παχέων τευχῶν καὶ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ Κολοσσῶ. Ὁ ἐκ Ψαρῶν ναύαρχος Νικόλαος Ἀποστόλης συνεβούλευσε νὰ ρίψωσι τὰ ὁποῖα εἶχον πυροβολικά.<sup>2</sup> Καὶ δύο μὲν ἐκ τῶν πυροβολικῶν δὲν ἐπέτυχον, ἀλλὰ τὸ τρίτον διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου πλοίαρχου Παπα Νικολῆ καὶ ἔχον πλήρωμα 18 ἀνδρῶν ἐνεπλάκη εἰς τὴν ἐπωτίδα τῆς ἀγκύ-

ρας τοῦ Κολοσσῶ, ὅστις εἶχε κόψει τὸν κάλων (παλαμάριον). Ἀμέσως αἱ φλόγες, ὅμοιαι πρὸς ὑπερμεγέθη στήλην πυρός, περιέβηκον τὰ δύο πλοῖα τὰ ἑποῖα ἐφαίνοντο ὠθιόμενα ὑπὸ τοῦ ἀέμου ἐντὸς τοῦ ὄρμου. Τρομῆρὰ ἐκπυροκρότησις, ἐξ ἧς ἀπώλοντο 400 Μουσουλμάνοι, ἀνήγγειλε τὴν ἐντελῆ τῶν Ἑλλήων νίκη.<sup>3</sup>

Οἱ Ἐπαναστάται εὗρον ἀμέσως τὸ ὄπλον καὶ τὴν συμφέρουσαν αὐτοῖς τακτικὴν. Τὸ ἀσθενὲς καὶ κακῶς χειριζόμενον πυροβολικὸν τοῦ Τομπάζη, τοῦ Σαχτούρη καὶ τοῦ Μικουλή ἐπυροβόλει μὲν συχνὰ κατὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων, ἀλλὰ δὲν ἐχρησίμευσσε σχεδὸν ἢ νὰ ἐμποδίξῃ τὰς κινήσεις τῶν ἰκανῶν ἐκείνων κυβερνητῶν, ν' ἀποκρύπτῃ τὴν προσβολὴν ἢ τὴν ἀποχώρησιν τῶν πυροπολικῶν τῶν. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι θὰ δύνανται πάντοτε χωρὶς οὐδενὸς σκμείου νὰ τοποθετῶσι τὰ πλοῖά των καταλλήλως, νὰ διαφεύγωσι τοὺς ὀλίγον ἐπικινδύνους κανονοβολισμοὺς τῶν τουρκικῶν πλοίων, καθ' ὅσον ἀνεπιτυχῶς θὰ γίνωνται, νὰ ἀνγκάζωσι τὸν ἐχθρὸν νὰ φεύγῃ, νὰ ἐμποδίξωσι αὐτὸν ἐν τῇ πορείᾳ του καὶ νὰ διακόπτωσι τὰς ἐργασίας του. Ὁ τρόμος τῶν πυροπολικῶν θ' ἀναγκάζῃ τοὺς ὀθωμανοὺς νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῶν ὄρμων, ὅπου ἐπεθύμουν ν' ἀπολαύσωσιν ἐπ' ὀλίγον τῆς τόσον προσφιλοῦς εἰς τὴν ἀπάθειάν των ἀναπαύσεως, νὰ μὴ δύνανται μηδαμῶς ν' ἀγκυβόλωσι, νὰ περιπλέωσι τυχαίως ἐν τῇ θαλάσῃ, ἧτις θὰ φαίνεται εἰς αὐτοὺς κατοικουμένη ὑπὸ φασμάτων. Ἐντεῦθεν θὰ ἴδωμεν τὸν ἑλληνικὸν στόλον ὠφελούμενον τὰ μέγιστα δι' ἀπλῶν ἐπιδείξεων.

(Ἐπεται συνέχεια.)

## Ο ΕΡΩΣ

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.)

(Συνέχεια ἴδου προηγούμε. ἀριθ.)

*Πλευρίτιδες, βήξ, δύσπνοια, αιμοπτυσία, δύνανται νὰ προσβάλωσι τοὺς λεπτοφυεῖς. Παρ' ἄλλοις τὸ νευρικὸν σύστημα ἐξηρεθισμένον ὑπὸ συχνωτάτων κλονισμῶν, αἰσθάνεται περισσότερον τὰς παθολογικὰς ταραχάς. Ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ εὐερέθιστον, ὑστερισμοί, σπασμοί, λιποθυμῖαι, νευραλγίαι. Ἡ ὑποχονδρία, ἢ χλωρώσις, ὁ ὑστερισμὸς εἶναι πρὸς*

<sup>1</sup> Σ. Μ. 600 κατὰ τὸν κ. Παπαρηγόπουλον.

τούτοις συνέπαι εἰς ἀντλήσεως ἐνίοτε μὲν ταχέως, ἄλλοτε δὲ βραδείας καὶ προδευτικῆς.<sup>1</sup>

Ἐβεβαιώθη, ὅτι παρὰ τοῖς γυναιξίν συμβαίνουσι ἐπικινδύνου ἀταξία: εἰς τὰ ἔμμηνα, συχνὰ ἀποβολαί,<sup>2</sup> ὁ ἐρεθισμὸς ἢ ἡ σφοδρὰ ἢ χρονία φλόγωσι τῆς μήτρας, λεικόρροια καὶ μάλιστα ἡ στέρωσις<sup>3</sup> παρὰ δὲ τοῖς ἀνδράσιν ἐπέρχεται ἡ γονόρροια, ἢ ἀκούσιος σπερματικὴ ἀπώλεια καὶ ἡ ἀνικαρότης εἰς τεκνοποιῖαν.<sup>4</sup> Αἱ δ' ἀφοροὶ αὗται παθήσεως εἶναι συχνόταται κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ γάμου. Τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων ἡ υγεία ἀλλοιοῦται ἐπαισθητῶς. Δὲν γνωρίζουσι ποῦ ν' ἀποδώσωσι τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς ταύτης· ἀλλ' ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ ἐνασχολῆται περὶ τὰς συζυγικὰς σχέσεις, διότι θὰ εὐρίσκη συχνὰ τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ, ἧτις ἦτο ἄγνωστος.

Νέοι σύζυγοι, ἐκπλήττονται καὶ ἀπελπίζονται, διότι δὲν βλέπουσι τὰς προφλεστάτας ἐκπίδας των πραγματουμένων· ἡ ἐγκυμοσύνη δὲν φθάνει εἰς τὸ τέλος τῆς ἢ μᾶλλον ἢ σύλληψις δὲν δύναται νὰ γείνη· αἱμορραγίαι μητρικαὶ ἀντικαθιστῶσι τὴν ἐποχὴν τῶν ἐμμήνων. Ἄς προσέξωσι. Διότι ἐνίοτε συχνότατα ὀφείλουσι νὰ αἰτιῶνται τὰς καταχρήσεις των. Τὸ γονιμοποιηθὲν ὦν δὲ δύναται ν' ἀναπτύχῃ, διότι ἐκδιώκεται ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐρεθισμῶν, οἵτινες προκαλοῦνται ἐκ τῶν λίαν συχνῶν συνουσιῶν.

Ὁ ἀτυχῆς ἔρωσ παράγει τὰ συμπτώματα τῆς κατηφείας. Ἡ ψυχὴ συσπειροῦται εἰς ἑαυτήν. Αἱ λειτουργίαι τοῦ οργανισμοῦ χαλαροῦνται· ὁ σφιγμὸς γίνετα μικρὸς, ἀτακτος, ῥίγος διατρέχει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ μέλη, βᾶρος ὀχληρὸν πιέζει· τὸ στήθος, ἢ ἀναπνοὴ εἶναι βραδεῖα, διακοπτομένη ὑπὸ στεναγμῶν, τὸ πρόσωπον ὠχρεῖ, ὁ ὀφθαλμὸς θαμβοῦται καὶ μαρκίνεται.

Μὴ εὐρίσκων πλέον θέλητρα εἰς τὸν βίον ὁ ἀτυχῆς ἐραστὴς καὶ περὶ παντὸς ἀδιαφορῶν, εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ἐρημίαν. Παρ' αὐτῷ ἢ μὲν διάνοις ἀποβάλλει τὴν ἐνεργητικότητά, αἱ δὲ

<sup>1</sup> Ἴδε Bouchut du nervosisme et des maladies nerveuses 2<sup>a</sup> edition Paris 1877.

<sup>2</sup> Ἴδε A. Tardieu, étude medico-legale sur l' avortement, 3<sup>e</sup> edition. Paris 1868.

<sup>3</sup> Ἴδε Fl. Churchill, traité des maladies des femmes trad. par Wietand et Dubrisay 2<sup>e</sup> edition Paris 1874.

<sup>4</sup> Ἴδε Hunter, traité de la maladie seminales involontaires, Paris 1859. Lallemand, des pertes seminales involontaires, Paris 1836-42. Roubeaud, traité de l'impuissance et de la stérilité, 3<sup>e</sup> edition Paris 1876 in 8.

αἰσθήσεις τὴν χρησιμότητά των· βλέπων δὲν βλέπει καὶ ἀκούων δὲν αἰσθάνεται. Ἡ φωνὴ του ἀσθενῆ καὶ κλαυθμηρὰ δυσκόλως ἐμφράζεται τὰς σκέψεις. Αἱ νύκτες εἶναι φοβεραὶ, εἴτε διότι πάσχει ὑπὸ ἀϋπνίας, εἴτε διότι βλέπει ὄνειρα ὀχληρὰ.

Οὐδὲν εἶναι κοπωδέστερον τοῦ φόβου μὴ ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου. Ἡ ζηλοτυπία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν σφοδροτέρων παθῶν, τοῦ ἔρωτος, τῆς ὀργῆς, τῆς κατηφείας καὶ τῆς ἀλαζονείας, αἰσθάνεται πάσας τὰς θλίψεις καὶ ὑφίσταται πάσας τὰς συνεπείας αὐτῶν. Ἡ ζηλοτυπία ἀνατρέπει τὴν ψυχὴν διὰ συνεχοῦς ἀδημονίας, διὰ βίαιων λυπῶν, διὰ σκληρῶν ἀγωνιῶν. Ὁ ζηλότυπος ἐναλλάξ τύρηνος ἢ δούλος ἀπειλεῖ, ὑβρίζει, κακοποιεῖ, ὕστερον κατευνάζεται, μετανοεῖ, ταπεινοῦται, ἵνα γείνη πάλιν ὀλίγω ὕστερον ἐπίσης μανιώδης, ἐπίσης ἄδικος ὡς πρότερον.

Τίς δύναται νὰ εἴπῃ ἔνθεν μὲν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς βατάνους, οἵτινες βεβανίζουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ζηλοτύπου, ἔνθεν δὲ τὰς μὴ ἐκδηλουμένας βιαιότητάς, τὰς ἀπαύστους τιμωρίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλει τὸ δυστυχὲς θῦμα, τὸ ὁποῖον βραδέως ὑφίσταται τὸ μαρτύριον;

Ἡ ζηλοτυπία προέρχεται ἐνίοτε ἐξ ἀδυναμίας. Τοιαύτη εἶναι ἡ τῶν γερόντων ἐκείνων, οἵτινες ἐξαντληθέντες ἐν τῇ νεότητι των βασανίζονται πάντοτε ἐκ φόβου μήπως ἄλλος ἀπολαύει τῶν ἡδονῶν τὰς ὁποίας αὐτοὶ δὲν δύνανται πλέον νὰ γευθῶσιν. Οἱ κωμικοὶ συγγραφεῖς ἐζωγράφησαν μετὰ μεγάλης χάριτος τὰ ἐμπόδια, τὰς ἀνησυχίας καὶ τὰς στενοχωρίας τῶν γερόντων ἐκείνων θείων, ἐρώντων τὰς ἀνεψιάς των καὶ τῶν ὑπεργήρων ἐκείνων κηδεμόνων, οἵτινες στεφανοῦνται τὰ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν των ὀρφανά.

Ἄλλοτε ἡ ζηλοτυπία εἶναι ἰδία τῆς ἰσχύος τοῦ ἀνδρός. Τοιαύτη εἶναι τοῦ Ὁροσμάου φονεύσαντος τὴν Ζαΐραν. Τοιαύτη τοῦ Ῥωμαίου ἐκείνου, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ τύχῃ τῆς χειρὸς τῆς ἐρωμένης του, ἀγαπᾷ μᾶλλον νὰ τὴν μαχαιρώσῃ ἢ νὰ τὴν ἴδῃ εἰς τοὺς βραχίονας ἄλλου. Τὸ πάθος τοῦτο τὸ τοσοῦτον ὀρμητικὸν παρὰ ταῖς λεπτοφυεῖς καὶ εὐαισθητοῖς γυναῖξί, τὸ ὁποῖον ἐξεγείρει τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν μιᾶς Ἑρμιόνης ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Πύρρου, διαπλέγει προσέτι ὑπὸ λύσσης τὴν καρδίαν μιᾶς Μηνδείας, παροτρύνει αὐτὴν νὰ πέμψῃ εἰς τὴν ἀντίζηλον ἐσθῆτα ἐμβαπτισμένην εἰς τὸ δηλητήριον καὶ τὴν ὄθει νὰ σφάζῃ καὶ τὰ ἑαυτῆς τέκνα.

Ὁ ζηλότυπος ἔρωσ ἀποτέλεσμα ἄμεσον ἔχει τὴν

<sup>1</sup> Σ. Μ. Εἰς Ἐρισὸν κατὰ τὸν Τρικούπην ἐν τόμ. Α'. σ. 288.

<sup>2</sup> Σ. Μ. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον κατὰ τὸν Τρικούπην πυροβολικά, ἀλλὰ τότε πρῶτον κανεσκεύασαν 3, ὧν τὸ πρῶτον ριφθὲν δὲν ἐκόλλησεν, καὶ ἐκάη εἰς μάτην. Τὸ τοῦ Καλαφάτη ἀνεπιτηδείως παρασκευασθὲν ἐκάη ἀνωφελῶς. Τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Δημ. Παπανικολῆ Ψαριανὸν καὶ αὐτὸν ἔπεσεν εἰς τὴν πύρραν τοῦ δικρότου, ἐκόλλησε καὶ μετέδωκεν ἐν τῷ ἅμα τὰς φλόγας.

(Ἱστορ. τόμ. Α'. σελ. 230 καὶ ἐξ.)

τὴν *δυσπεψίαν* ἢ ὄρεξις ἀποβάλλεται, ἢ πέψις καθίσταται κοπώδης, ὁ στόμαχος εἶναι ἢ ἔδρα πόνων δριμυτάτων καυστικῶν ἢ σπασμωδικῶν, (*cramboides*). ἐπέρχονται ἐρευγμοί, διάθεσις πρὸς ἔμετον, φλέγματα. Ἡ θρέψις ἐξασθενεῖ ἕνεκα τοῦ ἀνεπαρκούς τῆς θρέψεως.

Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐν μόνον βῆμα χωρίζει ἀπὸ τῶν δεινοτάτων παθήσεων. Καὶ ἂν ἡ αἰτία τῆς θλίψεως ἐξακολουθῇ φαίνονται γεννώμεναι κατὰ τὰς ἐμφύτους ἢ ἐπικτήτους διαθέσεις ἢ *χλωρώσεις*, ὁ νευρικός ἢ ἐκτικὸς πυρετός καὶ ἡ τῶν πνευμόνων φθίσις.

Νεῆνις τις χωρὶς αἰτίας γνωστῆς, χωρὶς φαινομένης ἀσθενείας γίνεται κατηφῆς καὶ σκυθρωπή. Τὸ πρόσωπόν της λαμβάνει χρώμα ὠχρόν, οἱ ὀφθαλμοὶ κοιλαίνονται καὶ τὰ δάκρυα ῥέουσιν. Αἰσθάνεται ἀθυρομήτους κοπώσεις, οἰμώζει καὶ ἐκπέμπει ἀναστεναγμούς. Οὐδὲν διασκεδάζει, οὐδὲν ἀπασχολεῖ αὐτήν. Τὰ πάντα πλήττουσιν αὐτήν. Ἀποφεύγει τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς φίλους αὐτῆς. Φαίνεται αἰφνιδίως ἰσχυαίνουσα<sup>1</sup> μικρὰ βήξ παρουσιάζεται καὶ ἐπιτείνεται, ὁ πυρετός φθάνει καὶ ἔπειτα ἐπέρχεται ὁ μαρκασμὸς καὶ ὁ θάνατος. Τὸ δυστυχὲς τοῦτο πλάσμα συναπήγαγε μεθ' ἑαυτῆς τὸ μυστικὸν εἰς τὸν τάφον. Ἡ κόρη αὕτη ἤρθε χωρὶς ἐλπίδος!

Πόσοι πίπτουσιν οὕτω εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας τῶν διβιβροσκοόμενοι ἐν τῇ καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ ὀλεθρίου αὐτοῦ κακοῦ!

Αἱ τῆς φαντασίας ἐξάψεις, αἱ βίαιοι συγκινήσεις τοσοῦτον συχναὶ ἐν τῷ ἀτυχῇ ἔρωτι, κλονίζουσιν ἐνίοτε τὸ νευρικὸν σύστημα εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ ἐπιφέρωσι τὰ *υποχονδριακά πάθη*, τοὺς *σπασμούς*, τὰς *νευρικές προσβολάς*, τὸν *υστερισμόν*, τὴν *ἐπιληψίαν* καὶ αὐτὴν τὴν *καταληψίαν*.

Τινὲς τῶν συγγραφέων ἀπέδωκαν τὰς νευρικές ταύτας παθήσεις μᾶλλον εἰς τὴν ἐγκράτειαν, εἰς τὴν ἀγνότητα. Ὁ Πλάτων, ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γαληνός, ὁ Φερνέλος, ὁ Ὀφρανός καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὑπεστήριξαν τὴν πεπλά ημένην ταύτην δόξαν.

Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καταπολεμήσωμεν τὴν δόξαν ταύτην, ἥτις οὐδέποτε ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἔλεγχον ἐμβριθοῦς παρατηρήσεως. Οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς δεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι αἱ νευρικαὶ αὐταὶ παθήσεις ἐπέρχονται συχνότερον εἰς τὰς νεάνιδας ἢ τὰς γυναῖκας, ὧν ἡ θερμὴ φαντασία παραδίδεται εἰς ἡδονικὰς ὄνειροπολήσεις, ὧν τὸ πνεῦμα βόσκεται ἐκ διηγήσεων ῥομαντικῶν (μυθιστορικῶν), ἐκ θεαμάτων ἐπικινδύνων, ὧν αἱ αἰσθήσεις κατὰ συνέπειαν φλέγονται ὑπὸ σφοδρῶν ἐρώτων καὶ ἐρωτικῶν ἐπι-

θυμιῶν ἀκαταβλήτων. Ἀναμφιβόλως οἱ ἄτακτοι οὐ- τοὶ ἐρεθισμοὶ δὲν δύνανται νὰ κατευναζῶνται ἄλλως, ἢ διὰ τῆς τῶν φίλων ἐνώσεως. Καὶ ἐὰν δὲν ἐκπληρωθῶσιν αἱ ἀσελγεῖς αὐταὶ ἐπιθυμίαι, ἐὰν παρεμβληθῶσιν ἐμπόδια εἰς τὸ ἀχαλίνωτον πάθος, τότε τὸ νευρικὸν σύστημα ἐξεγειρόμενον διασείσεται καὶ προξενεῖ τὰς δεινοτάτας καὶ τὰς παροδοξοτάτας ἀταξίας.

Ἀλλὰ μὴ καθιστῶμεν τὴν φύσιν ὑπεύθυνον τῶν κακῶν τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ προλάβῃ τις διὰ διαίτης τακτικῆς καὶ συμφώνου πρὸς τὰ προαγγέλματα τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς ἠθικῆς.

Εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ὁ ἀτυχῆς ἔρως δύναται νὰ παραγάγῃ ἀσθένειαν ὀξείαν, ἥτις ταχέως συνεπάγει τὸν θάνατον.

Ἴδου περίστασις ἀξιοσημείωτος *πυρετοῦ ἢ ὀξέως νευρισμοῦ* (*nevrosisme*) τὸν ὁποῖον παρετήρησα τῷ 1854.

Ἡ δεσποινὶς K... εἰκοσάετις ἠράσθη ἐμμανῶς ἐνδὲς τῶν συγγενῶν της, εἰς ἃν ὑπεσχέθησαν νὰ δώσωσιν αὐτὴν σύζυγον. Ἀλλ' ἐκ τινῶν περιστάσεων δὲν ἐξεπληρώθησαν αἱ δοθεῖσαι εἰς τοὺς δύο ἐραστὰς ὑποσχέσεις. Ὁ πατὴρ ἀπήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ νέου.

Ἀμ' ἀναχωρήσαντος τοῦ νέου, ἡ νεῆνις κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης θλίψεως. Δὲν ὀμιλεῖ πλέον, δὲν τρώγει πλέον, δὲν πίνει πλέον καὶ μένει κληνῆρης. Αἱ ἐκρίσεις σταματῶσιν, ἡ γλῶσσα καθίσταται λευκὴ, ἡ γεῦσις ὀξυνή, ἔμετοι παρουσιάζονται. Ὁ σφιγμὸς εἶναι συχνότατος χωρὶς ζέστης ἐπὶ τοῦ δέρματος. Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἡ ἀδυναμία εἶναι εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν καὶ ἡ ἰσχύνητος προώδευσε ταχέως.

Τὰ συμπτώματα ἐπιτείνονται καὶ ἐπέρχεται ἡ στενοχωρία, πνιγμοί, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κινήσεις τινὲς σπασμωδικαὶ εἰς τοὺς βραχίονας, τὰς κνήμας καὶ τὰς σιαγόνας· ὁ κίνδυνος εἶναι ἐπικείμενος· τὰ φάρμακα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύνη. Οἱ γονεῖς τρομάζαντες προσκαλοῦσι πάλιν τὸν ἐραστὴν, ὅστις τρέχει. Φεῦ! Δὲν εἶναι πλέον καιρὸς. Ἡ δυστυχῆς νεῆνις τὸν παρατηρεῖ μετ' ἀδιαφορίας καὶ μειδιᾷ μελαγχολικῶς. Ὁ παραλογισμὸς, αἱ τῆς φαντασίας παρεκτροπαὶ καὶ ἡ κύρωσις ἀγγέλλουσι τὸ τέλος ἐγγίζον. Ἀποθνήσκει τὴν εἰκοστὴν ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀσθενείας της.

Ἐν ἄλλῃ περιστάσει ἐξεπλάγην καθ' ὑπερβολὴν ἐπὶ τῷ αἰφνιδίῳ θανάτῳ νέας γυναῖκας, ἥτις ἀφρηπάγη ἐν δώδεκα ἡμέραις ὑπὸ ὀξείας μηνιγγίτιδος.

Εἶχε συλλάβει τὸν σύζυγόν της εἰς τοὺς βραχίονας παλλακίδος. Ἀμέσως ὁ πυρετός, ὁ παραλογισμὸς καὶ οἱ σπασμοὶ κατέλαβον αὐτήν. Ἀπέθανεν ἐκ παραλυσίας καὶ ληθάργου.

Ὁ ἰατρός A. Λατούρ<sup>1</sup> ἀναφέρει τὸ ἐπόμενον γεγονός. Ἡ κυρία E... εἰκοσιπεντάετις, ὑγιῆς καὶ καλῶς ἔχουσα, ὑπανδρεύθη νέον τινα ἰατρόν, ὅστις ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματος του ἐδέχετο καθ' ἑκάστην εἰς τὸ δωμάτιόν του πολλὰς κυρίας. Ἡ ζηλοτυπία, ζηλοτυπία ἀνεξιλέωτος, καταλαμβάνει τὸ πνεῦμά της. — Ἀποβάλλει τὴν ὄρεξιν τοῦ πίνειν καὶ τρώγειν. Ἐξασθενεῖ, πίπτει κληνῆρης καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ μικροῦ πυρετοῦ. Μετὰ ἐξ ἑβδομάδας, ὀλιγωτέρον τῶν τριῶν μηνῶν, ἀπὸ τῆς ἠθικῆς παθήσεως, ἀποθνήσκει ἐκτικῆ. Αὐτοψίας γενομένης, οὐδὲν, οὐδὲν ἀποκαλύπτεται.

Ἀπάται ἀνήκουστοι, ὀμητικαί, μὴ δυνάμεναι νὰ ἐκσπᾶσιν, βίαι ἐπιθυμίαι, περιοριζόμεναι, διασεῖουσι πολλάκις τὸ λογικὸν δυστυχῶν ἐραστῶν.

(Ἐπεταί συνέχεια.)

## ΛΟΓΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ ΤΗ ΚΗ' ΙΟΥΝΙΟΥ 1881

ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΝΙΑΥΣΙΩΝ ΕΒΕΤΑΣΕΩΝ

ΕΝ Τῷ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚῷ ΓΥΜΝΑΣΙῳ

ΓΗΘ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΓΙΑΔ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

Ἀξιότιμον ἀκροατήριον!

Ὅπόσον ὠφέλιμον πρᾶγμα ἀποβαίνει ὁ κοινῆ καὶ ἐν δικαίῳ μέτρῳ γινόμενος τῶν σπουδῆς ἀξίων τῆς ἀνθρωπότητος πράξεων ἔλεγχος, ὡσπερ καὶ ὁπόσον παρορμᾷ καὶ προάγει εἰς τελειότητα τοὺς τε ἐπὶ μέρους ἀνθρώπους καὶ τὰς κοινωνίας ἐν γένει ἢ πρὸς τὰ γενναῖα ἔργα καὶ φρονήματα ἄμιλλα, πάντες δὴ πῦρ καὶ οἱ μικρᾶς ἀναπτύξεως καὶ διανοίας τυχόντες ἀρκούντως γινώσκουσιν· οἱ βαθύτερον δὲ μελετήσαντες καὶ κρεῖττον εἰδότες τὴν προκόπτουσαν ἐκ τῶν δύο σωτηρίων τούτων ἐλατηρίων ὠφέλειαν, δικαίως τὸν μέγιστον τῶν ἐπαίνων ὀφείλουσι τῷ νομοθετήσαντι ἵνα καὶ οἱ πνευματικοὶ καρποὶ τῆς παιδευομένης νεότητος, τὰ ἀποτελέσματα δὴλα δὴ τῆς κατ' ἄμφω ἠθικῆς αὐτῆς ἐπιδόσεως, ἐν οὐτωσὶ πανδημίῳς δημηγύρεσιν ἐξελέγχωνται. Ἡ ἔστι

<sup>1</sup>) A. Latour union medicale janvier 1859.

τις τῶν ἔσθ' ὅπως εἰδότες τὸν κόσμον ἀγνοῶν, ὅτι, ὅπου ἐλλείπει ὁ δίκαιος ἔλεγχος, ὅπου καθέθει ἢ πρὸς τὰ γενναῖα ἔργα καὶ φρονήματα ἄμιλλα ἐκεῖ οὐδὲν οὔτε ὑγιὲς οὔτε μέγιστον οὔτε ἄξιον καθόλου τοῦ ἀνθρώπινου προορισμοῦ ἐμφανίζεται; Τίς δὲ ποτε ἄλλος ἔλεγχος, ἢ τίς ἄμιλλα πρόσκειται τῇ ἀνθρωπότητι ἀναγκαϊότερον καὶ ἀγιώτερον τοῦ τῶν πνευματικῶν καρπῶν τῆς παιδευομένης νεότητος καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς παρορμήσεως, ἀφ' ὧν καὶ οἶκος, καὶ πόλις, καὶ τὸ σύμπαν εἶπειν, ἢ οἰκουμένη δολόκληρος, τὴν γλυκυτάτην εὐχυσίαν τῆς ὄλης ὁμοῦ παμφορίας, τὴν μόνην δυνατὴν ἐν τε τῷ παρόντι καὶ τῷ ἑτέρῳ βίῳ μακαριότητα, ἀπεκδέχονται; Ἐκ τοιοῦτου τινὸς ὀρῶμενοι βεβαίως φρονήματος περὶ ἐξέτασεων, ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς σήμερον, ποιμενάρχης φιλοπολίμῳ, προστάται εὐμενεῖς, γονεῖς φιλόστοργοι, πάμπλου φίλων τῆς προόδου ἐκ τε τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου φύλου ἀκροατήριον, καθηγηταί, διδάσκαλοι, καὶ μαθηταί, δεῦρο συνήλθομεν, ἵνα, τύχη ἀγαθῆ, τοὺς κατὰ τὸν ἐπιστάντα τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν λήτου ἄμητον ἀπενεχθησομένους καρποὺς κοινῆ ἐξελέγξωμεν. Τῷ καινῷ δὲ ἔθει ἀκολουθοῦσα καὶ ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια ἄσμενος ὑπέβαλεν ἑαυτὴν φέρουσα τῇ συντάξει τοῦ ἀνά χειρὸς προσηγητικοῦ, οὐ καρτερήσει πάντως ἀκούσαι, ἄλλως τε καὶ βραχέος ὄντος, ἢ πολλαχῶς διατηρηθεῖσα ἤδη ὑπομονὴ καὶ ἐπιείκεια τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ ἀκροατηρίου μου.

Καὶ δὴ πρὶν ἢ τοῦ προκειμένου ἡμῖν ἔργου ἀρξώμεθα, δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς εἶναι νομίζομεν, κύριοι, τὸ γνωρίσαι ὑμῖν, ἔστω καὶ διὰ βραχέων, τὰς ἀρχάς, καθ' ἃς ἡμεῖς (εἴ τι καὶ παρ' ἡμῶν ὄφελος) ἠγούμεθα ἰσκητέαν τὴν τῶν ἡμετέρων νέων ἐλληνομάθειαν, ἵνα ἐν γνώσει καὶ κατὰ λόγον τῆς τε καλλιέργειας καὶ τῆς στορᾶς, δὸς δ' εἶπειν καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἰργάσθημεν, καὶ ὁ τῶν καρπῶν ἡμῶν ἔλεγχος γένηται. Αἱ ἀρχαί, κύριοι, αἷς ἀκολουθεῖ ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἢ ἡμετέρα ἀσθένεια, εἰσὶ γινώμαι πεπειραμένων καὶ πεφωτισμένων ἀνδρῶν, πάνυ ὀρθῶς καταδικασάντων τὸ πλημμελὲς ἐκεῖνο καὶ ἄκαρπον σύστημα τοῦ κατατρίβειν τὸν πλεῖστον ἢ καὶ ὅλον τῆς παραδόσεως τὴν χρόνον εἰς λεπτολογίαν σχολαστικὴν περὶ τὴν κακόμορον κρᾶσιν καὶ ἐκθλιψιν, εἰς ματαιόσπουδον τεχνολογικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων ἐκστῆσιν, εἰς ὀρθομαθὸς μακρῶν καὶ ἀνωφελῶν τὰ πολλὰ σημειώσεων, εἰς βαττολογικὴν ἐν ἐνὶ λόγῳ καὶ στείραν πάσης ὠφελείας σεμνολογίαν τοῦ λεγομένου *pédantisme*, κκκόν, εἰς δ' ἀτυχῶς τῶν μὲν προγενεστέρων καθη-

γητῶν καὶ διδασκάλων οἱ πλείστοι, ἀληθῶς εἰπεῖν, τῶν δὲ νῦν ἱκανοὶ ἔτι ὡς μὴ ὄφελε περιπίπτουσι, τὴν σωτήριον ἀρχὴν οἱ βέλτιστοι ἀγνοοῦντες ἢ φεύγοντες, ὅτι τὸ οἰκιστὸν τὸν μαθητὴν τῇ διδασκαλίᾳ γλώσση δι' ὧς οἶόν τε πλείονος ἀναγνώσεως καὶ γένεσως τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος νοῦ, ὅτι τὸ ποτίζειν αὐτὸν ἀφθονώτερον τὴν ἡδύτητα τῶν ἐν τοῖς ἐκκρίτοις συγγράμμασι νημάτων, τὸ κεφαλαίωτον πάσης δοκίμου καὶ καρποφόρου διδασκαλίας καθίσταται. Τεχνολογικοὶ καὶ συντακτικοὶ κανόνες οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, ὡς περ οἱ πεπειραμένοι γινώσκουσιν, ἢ φιλοσοφία τῆς γλώσσης διὰ μακρῶν αἰώνων ὁδεύσασα καὶ μόλις μετὰ διεξοδικωτάτα ἐρεύνας σχοῦσα τὴν σύστασιν, πάντα δὲ ἄλλον ἢ παῖδας καὶ μειράκια ἀξιοῦσα ὡς ἰδίους θεράποντας. Ἀπορήσει τις ἴσως τῶν οὐκ εἰδῶτων ἀκούων, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος λαὸς διδάσκειται ἤ ττον τὴν τῆς πατρῴου γλώσσης Γραμματικὴν, ἢ αὐτοὶ οἱ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο σύγχρονον ἔθνος παρὰ δὲδομένοι τῇ παιδείᾳ Γερμανοί. Παρὰ τοῖς σοφοῖς ὅμως καὶ εὐσυνειδήτοις τοῦ ἔθνους ἐκείνου καθηγηταῖς καὶ διδασκάλοις, ὁρθῶς εἰδῶσι τὸ διακρίνειν τὸ μέσον τοῦ σκοποῦ καὶ τὸ ὠφέλιμον τοῦ ἀπροσφόρου, ἀντὶ τοῦ ἐκλαμβάνειν καὶ τιμᾶν τὴν Γραμματικὴν ὡς τὴν πότιαν καὶ πολιοῦχον πάσης μαθήσεως δέσποιναν, τὸ διὰ πλείονος, ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἴρηται, ἀναγνώσεως τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων ἐπιτηδεύεται σύστημα, πάσης περιττῆς περὶ τοὺς γραμματικούς κανόνας λεπτολογίας, καὶ τῆς συχνῆς αὐτῶν ἐπαναλήψεως ἐξ ὧ ἀφιεμένης, καὶ μόνου τοῦ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίου πρὸς τὸ τοῦ κειμένου εὐσύμβλητον λεγομένου τοῖς μαθηταῖς ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος. Τίς δὲ οὐ φθονεῖ τοὺς μαθητὰς τῶν γερμανικῶν γυμνασίων ἀκούων ὅτι ἕκαστος αὐτῶν μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων γινώσκει διδαχθεὶς πρὸς ταῖς πολλὰς ἄλλαις καὶ παντοῖαις αὐτοῦ γνώσεσι τὰ πλείστα ἢ καὶ πάντα τῶν ὅσα κατέλιπον αἱ πρώτισται καὶ θειόταται φρένες τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος; Ναί, κύριοι, μετὰ φθόνου πολλοῦ ἤκουσέ ποτε καὶ ἔγνω καὶ ὁ ἔχων τὴν τιμὴν τοῦ προσφύου Ἰμῖν νῦν τοὺς βραχεῖς τούτους λόγους πλείστου; ὅσου; νέου; Γερμανοῦ; γινώσκοντας ἐκ διδαχῆς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τοῦ θεοῦ Ὁμήρου τὰ ἔπη ὀλόκληρα, καὶ τὰ ἀξιόμνημονεύτερα αὐτῶν ἀπὸ στήθους.

Τί δὲ παρ' ἡμῖν; Ἀνάγκη εἰπεῖν; Σύστημα τὸ καταναλίσκειν πολλῶν μηνῶν ἢ καὶ ἐνιαυτῶν διδασκαλίαν εἰς ὀλιγοστῶν μόνων σελίδων τοῦ κειμένου ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν, εἰς κανονίων καὶ

λεξιδίων ἐκμάθησιν, εἰς διὰ πολλῶν ἐνιαυτῶν ἐπίπονον καὶ ἀτερπῆ πορείαν ἀνὰ μέσον γραμματικῶν πετρῶν καὶ ἀκανθῶν, χωρὶς ὡς τὰ πολλὰ συναντήσεως ἢ ὁσφράνσεως ἄνους τινὸς εὐώδους ἐκ τοῦ πολυρρόδου παραδείσου τῆς ἀρχαιότητος, εἰς ψιττακισμούς, καὶ τελευταῖον εἰς παχυλὴν περὶ τὰ κείρια ἄγνοιαν. Τὰ δὲ τῆς πλημμελοῦς καὶ ἀγόνου διδασκαλίας ἀποτελέσματα, γνωστὰ τυγχάνουσιν ὄντα τοῖς ἔσθ' ὅπως μεμυημένοι τὸν ἑλληνα λόγον, καθ' ἑκάστην ἀκούουσιν ὁμοειδῶν πολλῶν, τὰ ἐγκύκλια δι' ἀχθέντων, καὶ δὴ τῶν δοκούντων λογίων εἶνα, ἐχόντων διὰ στόματος πληθὺν ὄλην λέξεων καὶ φράσεων βραβάρων, σολοίκων, καὶ ἀδοκίμων, ὧν εἰσι καὶ αἱ ἐνταῦθα συχρῶς παρὰ τισιν ἀκούμεναι εἰσηῖα, θὰ ἀρθέξω, περαιῶ, σφάλλω, τὸ ἐσπέρας, ἐπηρεάζω, ζῶ πρὸ πολλοῦ, πρὸ τινῶν ἡμερῶν δὲν γνωρίζω τίποτε, συναισθάνομαι τὴν θέσιν μου ἠγνόησα, κλπ. πᾶσαι καὶ μυρία ἄλλαι πλημμελέστατα καὶ ἀναξιώτατα τῶν τε ἑλληνικῶν χειλέων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καλάμου λεγόμεναι καὶ γραφόμεναι, ἐν ᾧ οἱ τὴν ἑλληνικὴν διδασκόμενοι ἄλλοθιθεῖς, ὁρθῶς καὶ ἀκριβῶς ἐπίστανται τὴν δόκιμον γραφὴν καὶ τὴν ὁρθὴν σημασίαν καὶ σύνταξιν αὐτῶν, καὶ ἐν ᾧ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη γενναῖα φωνὴ ἐκ τοῦ ἡμετέρου πανδιδακτηρίου οὐ παύεται ἀφυπνίζουσα καὶ παρορμῶσα εἰς τὴν ὁρθὴν τῆς πατρῴου γλώσσης ἐκμάθησιν. Ἐνόσω δέ, Κύριοι, τὰ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, ἢ περ μόνη διανοίγει παντὸς ἐλευθερίου βίου καὶ πάσης ἐπιστήμης τὸ στάδιον, φύρδην καὶ μίγδην, ἄνευ νοῦ πεφωτισμένου καὶ σκοποῦ ἀσφαλούς, καὶ οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ pedantisme, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς αὐθαδεῖας τινῶν, ἀνέδην εἰσπηδῶντων εἰς τὰ πράγματα τῆς παιδείας, ἄγονται, ἐν ᾧ οὗτοι πρὸς ταῦτα ἀπροσδιονυσότατα ἔχουσι, τῇ ἀληθείᾳ μὴ ἐλπίζωμεν ἐν ταῖς χώραις ταύταις τελείαν ἐν τοῖς πατρῴις γράμμασιν ἀναγέννησιν, ἀφ' ἧς καὶ μόνης τὸ μέγα τοῦ ἔθνους ἡμῶν μέλλον ἐξήρηται. Ἐνταῦθα, Κύριοι, ποιησαμένῳ ἤδη λόγον περὶ τῆς ἀδίκου τινῶν εἰς τὰ ἀλλότρια εἰσπηδήσεως, ἐπιτρέψατέ μοι εἰπεῖν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ κριτηρίου τῶν ἐξετάσεων. Προοιμιαζόμενοι εἶπομεν ὅπόσον ὠφέλιμον πρᾶγμα ἀποδίδει ὁ κοινῇ γενόμενος καὶ τῶν πνευματικῶν καρπῶν τῆς παιδευομένης νεότητος ἔλεγχος, ἀλλ' ἐκ τούτου οὔτε ἡμεῖς οὔτε ἄλλος τις βεβαίως, δίκαια καὶ ἔλλογα κρίνων, δικαιούται ἀξιοῦν ὅτι αὐτῇ ἢ ὁμήγουρις ἢ καὶ πᾶς τις ἐξ αὐτῆς τυγχάνει ὧν ἀρμόδιος κριτῆς ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν ἐξετάσεων. Κατὰ τὸν Σοφοκλέα,

«ἅπαντα δυσχέρεα, τὴν αὐτοῦ φύσιν  
ὅταν λιπὼν τις ὄρῃ τὰ μὴ προσεικότα.»

Βεβαίως μετ' εὐφροσύνης ὁρῶμεν τὴν ἐν ἡμῖν παρουσίαν συμπολιτῶν τινῶν, ἐμβριθῶν καὶ κατόχων πολλῶν καὶ παντοῖων ἴσως γνώσεων εἴτε ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιστήμης, εἴτε καὶ ἐκ τῆς καθόλου ἀνθρωπίνης μαθήσεως, ἀλλὰ καὶ τούτοις (συγγνώμη ἔστω εἰπεῖν) τὸ ἐψετᾶζειν ἐστὶν ἔργον ἀλλότριον, μὴδὲ αἰδεῖσθω τις τοῦτο ὁμολογῶν. Πλὴν ὑπάρχουσιν ἀτυχῶς ἀνθρωποὶ τινες τῇ ἐθελαπάτῃ ὡς ἢ συνήθεια λέγει, ἐνασμενίζοντες; ἢ δὲ καθ' ἑκάστην πείρα διδάσκει ἀρκούντως, ὅτι οἱ τινὲς οὗτοι τὸ περὶ πάντων λέγειν καὶ τὸ πάντα περιεργάζεσθαι, ὡς ἱκανότητα μεγάλην ἐπιτηδεύουσι καὶ πολυμάθειαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπιδείκνυνται, καὶ τοι γὰρ ἀληθὲς ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔωλα καὶ φροῦδα φληναφουσιν, οἱ βέλτιστοι. Ταῦτα δὲ λέγομεν, κύριοι, οὐχὶ διότι δὴθεν ἀποκρούομεν τὰς ἐρωτήσεις πικρῶς ἀξιοτίμου συμπολίτου πρὸς τοὺς μαθητὰς ἡμῶν ἐξεταζομένους (ἄπαγε! μετὰ χαρᾶς ἀνακνέομεν τὰς ἐρωτήσεις ἐκάστου), ἀλλὰ διότι καὶ τοῦτο ἔτι τελευταῖον ἠκούσαμεν, ὅτι κατὰ τὴν στερεὰν ἀξίωσιν δύο γνωστῶν ἀνθρώπων οὐχὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ἀλλ' αἱ ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ μόναι ἔμελλον ἔχειν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν τὸν βραβῆν τῆς μαθητικῆς ἀξίας πρὸς πάντα ἐξεταζόμενον. Τὸ καθ' ἡμᾶς, τῇ ἀληθείᾳ, τοιαύτην ἀξίωσιν, ἧς τὸ ἀδικον ἀμιλλᾶται πρὸς τὸ παράλογον, καὶ μόνον ἐκστομισθεῖσαν μυσκττόμεθα καὶ οἰκτείρομεν, βέβαιοι ἄλλως ὄντες ὅτι ἡ ὀρθοφροσύνη ἄλλων φρονίμων καὶ δικαίων ἦρε τὸν φόβον τοιοῦτου τινος ἀτοπήματος. Καὶ τοῦτο μὲν ἐν παρόδῳ, νῦν δὲ εἴπωμεν ὀλίγα καὶ ὡς πρὸς τὰ διδασκόμενα κατὰ τὸ διανυθὲν σχολικὸν ἔτος ἐν τῷ ἡμετέρῳ διδακτηρίῳ μαθήματα, ἀναμένοντες μετ' ὀλίγης ὑπομονῆς ἀκοῦσαι ἐν τοῖς ἐξῆς τὴν ἐπικρατήσαντα τάξιν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἠθικὴν τῶν ἐμπιστευθέντων ἡμῖν νέων κατάστασιν· σὺν δὲ τούτοις καὶ τινὲς ταπεινὰς παρατηρήσεις ὑπὲρ μείζονος καρτερίας ἐν τῷ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἀρξικμένῳ καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα ἔργῳ τῆς ἐθνικῆς παιδείας, καὶ εἴ τι ἕτερον ἢ φράξαι τοῦ λόγου συνεπισπάσεται.

Μαθήματα, Κύριοι, ἐδιδάχθησαν οἱ μαθηταὶ ἡμῶν ἐν τῷ διανυθέντι σχολικῷ ἔτει πάντα ἀνελλιπῶς ὅσα εἰσὶν ἐγγεγραμμένα ἐν τοῖς προγράμμασι τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἐξαμηνίας, πλὴν μόνης τῆς ὠδικῆς ἀμεληθείσης, ὡς μὴ ὄφελε, δι' οὗς οἶδε λόγους ἢ Σ. Ἐφορεία. Ὅτι καὶ ἀγαθὴν καὶ ἀφθονον

τροφὴν τοῖς μαθηταῖς ἡμῶν παρεθέσαμεν, καθορᾶ ἐν τοῖς προγράμμασιν ὁ βουλόμενος, ἀκούων νῦν ἐπὶ πλέον ἐνταῦθα ὅτι μόνη ἢ ἡμετέρα ἀσθένεια ἐδίδαξεν ἐν ταῖς διαφόροις τάξεσιν ἐντὸς διαστήματος ἐννέα μηνῶν Ἡροδότου ἱστορίας τὸ Α'. βιβλίον ὀλόκληρον, Ὀδύσσειας Α καὶ Β. μετὰ βραχείας εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν, Δημοσθένους κατὰ Φιλίπου τὸν Β'. ἱκανὰ κεφάλαια ἐκ τοῦ Ξινοφῶντος καὶ Πολυβίου εἰς ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν ἐκ τοῦ παραχρῆμα, συγγὴν θεματογραφίαν ἀπὸ τῆς καθωμιλημένης εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὀδηγίας εἰς ἐκθεσιν ἰδεῶν, τὰ λατινικὰ τῆς μιᾶς τάξεως τοῦ γυμνασίου, καὶ Σοφοκλέους Ἀντιγόνην μετ' εἰσαγωγῆς εἰς τὴν δραματικὴν τῶν Ἑλλήνων ποίησιν καὶ περιγραφῆς τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Περιττὸν κρίνομεν ἀπαριθμῆσαι ἐνταῦθα ἅπαντα τὰ μαθήματα, γνωρίζόμενα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν προγραμμάτων, ἐν οἷς καταφαίνονται οἱ οὐδὲν ἤττον γενναῖοι κόποι πάντων τῶν ἀξιοτίμων καθηγητῶν, καὶ μάλιστα πάντων τοῦ σεβαστοῦ καὶ σοφοῦ φίλου κυρίου Βασιλείου Γρηγοριάδου. Ἐστιάτορες ἐν γένει τῶν ἐμπιστευθέντων ἡμῖν πνευματικῶν τροφίμων ὑπῆρξαν, ὡς οἱ πλείους γινώσκετε οἱ ἀξιοτίμοι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, Β. Γρηγοριάδης, Joseph Gire, Δ. Ἀγγελίδης, Κωνσταντῖνος Καλλίας, Ἰωάννης Ἰορδανίδης, Φώτιος Δημητριάδης, Ἀλέξανδρος Μακκᾶς, Ἰάκωβος Βασιλάδης, Δ. Ἀγγελίδης ἢ Μεγαλορρήμων, ἢ ἡμετέρα ἀσθένεια, καὶ ὁ ἐκ Μυτιλήνης Κ. Καρπαναγιώτης, ὅς ὅμως ἐδίδαξεν ὅτε καὶ ὡς αὐτὸς ἤθελε. Πᾶσι τοῖς ἀξιοτίμοις τούτοις κυρίως (τοῦ τελευταίου ἐξαιρουμένου), τοῖς ἀγαθοῖς καὶ προθύμοις ἐν τῷ δολίχῳ τῆς διδασκαλίας συναθηταῖς, ὁμολογεῖ ἐνταῦθα κατὰ καθήκον ὅτι πλείστας χάριτας ἢ διεύθυνσις ἐπὶ τε τῇ διατρανωθείσῃ αὐτῇ ὑπ' αὐτῶν ἀσμένῳ καὶ γενναίᾳ συναντιλήψει εἰς τὴν ἐργώδη τῶν καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὅτι καθ' ὅλον τὸ ἔτος διετέλεσαν ἀδελφικῶς ἀγαπῶντες ἀλλήλους καὶ σεβόμενοι, πρᾶγμα ὑπὲρ ἀτυχῶς οὐ πολὺ σύνθητες ἐν ταῖς χώραις ταύταις, διὸ καὶ ἐπαίνων πολλῶν οἱ ῥηθέντες κύριοι ἄξιαι, καὶ μάλιστα δὴ, ἀφ' οὗ ἐκ πείρας γινώσκουμεν ὅπόσον ἀγενὲς καὶ μυσαρὸν ἢ φιλαπεχθημοσύνη ἐνὸς συνεταίρου καὶ ἢ ἐκδηλουμένη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς συνετάτας ἀσέβεια. Ναί, κύριοι, οἱ ἀγαθοὶ διδάσκαλοι οὐ μόνον ἐπαίνων καὶ εὐχαριστιῶν, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης παρ' ἐνὶ τε ἐκάστῳ τῶν πολιτῶν καὶ τῷ ἔθνει ὀλο-

1) Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ ῥαδίως τίνα ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαληφθέντων ὑπαινιττόμεθα ἐνταῦθα. Σ. τ. Σ.

κλήρω εἰσὶ τὰ μάλιστα ἄξιοι, ἅτε δὴ καὶ ζῶν καὶ ψυχὴν μετ' ἀφοσιώσεως καταβάλλοντες ὑπὲρ τοῦ ἄγαν ὀνισιπόλιδος καὶ ἱερωτάτου ἐκείνου καθήκοντος, ὅπερ ἀνθρωπίνῃ παιδεύσει λέγεται, — θεοτερπέστατον χρῆμα δι' οὗ καὶ μόνου, ὁ μὲν νοῦς, τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἔρθου λόγου διαχυαζόμενος, εἰς τὸ ἀθεριώτατον ὕψος τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας ἐξαίρεται, ἡ δὲ καρδία τῷ ἀγίῳ καὶ γενναίῳ τῶν αἰσθημάτων ἐξωραϊζομένη, ἔδρα οὐ μόνον πάσης ἀρετῆς; ἀλλὰ καὶ τῆς θεότητος αὐτῆς γίνεται, ἡ δὲ κοινωνία τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἐναρέτους καὶ φιλανθρώπους καὶ φιλοπάτριδας πολίτας εἰσδεχομένη, οὐ μόνον μακαρία, ἀλλὰ καὶ οὐράνια, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀπὸ ἐπιγείου καθίσταται. Μόνον μωρὸς καὶ ἀγνώμων δύναται ἀρνεῖσθαι τὴν ἀξίαν καὶ ἱερότητα τοῦ διδασκαλικοῦ ἢ ἀποστολικοῦ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἐπαγγέλματος, περὶ οὗ ἰδοὺ τί λέγει καὶ τις σοφὸς τῆς Ἑσπερίας. «La mission du professeur est un vrais apostolat où il est appelé par Dieu, qui l'aide en lui accordant les graces dont il a besoin pour accomplir sa mission, et sans ces puissants secours il lui serait impossible de supporter l'amertume dont sa carrière est sans cesse remplie.» Καὶ ὁμολογοῦσι μὲν πάντες ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχουσι, πλὴν ἀλλά, τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας ἐργάτας, ἔχουσι ἄρα γε ἐν τιμῇ καὶ εὐγνωμοσύνῃ τῇ προσηκούσῃ πάντες ὅσοι (παρ' ἡμῖν τοῦλάχιστον τοῖς Ἀνατολίταις) καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ ἀναμένουσιν; εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἄλλοι καθ' ἑαυτοὺς λογισάσθωσαν καὶ ἀπόκρισιν κατὰ συνείδησιν δότωσαν. Πασίγνωστόν ἐστι, κύριοι, ὅτι ἐκεῖ καὶ τότε μόνον καὶ τέχναι καὶ γράμματα καὶ ἐπιστήμη προάγονται, ὅπου καὶ οἱ μετιόντες τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα ἢ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν προσηκόντως τιμῶνται καὶ ἱκανῆς τυγχάνουσιν ἐμψυχώσεως. Οὐ μόνον δὲ οὐκ ἀρνούμεθα, ἀλλὰ καὶ μετὰ χαρᾶς ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς περὶ καὶ πανταχοῦ ἄλλοι, ἄνδρες βουνεχεῖς, τοῦ γενναίου περὶ παιδείας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς φρονήματος ἐμφορούμενοι, πλὴν ἀλλὰ (ῥητέον ἀεὶ τὴν ἀλήθειαν) ἔστιν οἱ καὶ πᾶν τούναντιον δοξάζοντες καὶ δεικνύντες, ὅτε κατὰ συγκυρίαν τῷ πτωχῷ γένει τῶν διδασκάλων ἐμβλέπουσι· τίνες δ' οὗτοι; ὅσοι τὰ τοῦ κόσμου κακῶς καὶ ψευδῶς ἐδιδάχθησαν, ἢ ὅσοι νομίζουσιν ὅτι σὺν τῇ κτήσει πλουτιδίου τινὸς καὶ τὰ πάντα ἐπίστανται, ἐφ' ᾧ δὴ καὶ κινῶσι τὸν ἕμετον, ἀχαρίτως σαλακωνίζοντες, ἵνα κατὰ τὸν πάλαι κωμωδοποιὸν εἰπωμεν,

καὶ οὐδαμῶς φαινόμενοι ἐνθυμούμενοι τῶν λόγων τουτωνὶ τοῦ Θεόγνιδος, ὅτι

«Χρήματα μὲν δαίμων καὶ παγκάτω ἀνδρὶ δίδωσιν.  
»... Ἀρετῆς δ' ὀλίγοις ἀνδράσι μὴρ ἔπειται» καὶ ὅτι,  
«Ζεὺς τὸ τάλαντον περὶ πείρει ἄλλοτε ἄλλως  
» ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν.»

Ἄλλ' ὅμως μὴ γένοιτό ποτε ἵνα λειτουργὸς τῆς παιδείας, τοῦ τιμιωτάτου τούτου τῆς ἀνθρωπότητος κτήματος, ἄξιος ὢν ὀπωσῶν τοῦ ὀνόματος, καταντήσῃ εἰς τὴν ταπεινὴν καὶ ἀσυγνωστοτάτην εὐτέλειαν τοῦ ταπεινοῦ ἐαυτοῦ πρὸς ἀνθρώπους τὰ δικαίως ὀφειλόμενα τοῖς ἀγαθοῖς διδασκάλοις παραγινώσκοντας. Καὶ ἐπαναπαύεται μὲν ὁ ἄξιος τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ κλήσεως διδασκαλὸς τῷ πληροῦν τὰ καθήκοντα ἔργῳ καὶ οὐχὶ λόγοις κενοῖς, εἰς οὐδὲν τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε γνώμην τινῶν λογιζόμενος, πλὴν ἀλλὰ καὶ ἄχθεταί πως καὶ ἀδημονεῖ «ὅταν ἐσθλὸς ὢν ἀνὴρ, ὡς λέγει ὁ Εὐριπίδης, μὴδὲν φέρηται τῶν κακίωνων πλέον.» Ἐστὲ βέβαιοι κύριοι, ὅτι τοιοῦτοι διδασκαλοὶ, τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν κλήσεως ἄξιοι, ἱκανοὶ δὴλα δὴ περὶ τὸ ἴδιον ἔργον, εὐσυνείδητοι, ἐλεύθεροι τὸ φρόνημα καὶ τοὺς τρόπους, τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ ἐμψυχώσεως ἀπολαύοντες, καὶ πρὸ πάντων ἐλεύθεροι ἀγενῶν πειρασμῶν ἀφιέμενοι, ἀνυψώσουσι πάντως εἰς τὸ πρέπον ὕψος καὶ ἐν τῇ καλῇ καὶ περισπουδίστῳ Ἀδρικνουπόλει τὰ τε ἑλληνικὰ καὶ τὰ τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ γράμματα, διὸ δὴ καὶ caveant ephori!

Ὡς πρὸς τὴν ἐπικρατήσασαν δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ ἡμῶν τάξιν, ἐπιτραπέτω ἡμῖν, κύριοι, εἰπεῖν παραρησίᾳ, ὅτι κατὰ τοῦτο ἰδίᾳ οὐκ ἦκιστα εὐφρόσυνα ἀπέβησαν τὰ τῶν ἡμετέρων φροντίδων ἀποτολέσματα, καθάπερ ἀπειράκις πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον ἢ καλοκἀγαθία καὶ ἡ εὐμένεια πάντων τῶν εὐγενῶν συμπολιτῶν, πλὴν δύο γνωστῶν, μετὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν ὠρολόγησε, καὶ οὕτως οὐ μόνον ὀφειλέτας χάριτος ἀλλὰ καὶ προθυμοτέρους ἡμᾶς; εἰς τὸ καθήκον κατέστησε. Πῶς εἶχον, κύριοι, τὰ τοῦ γυμνασίου ὑμῶν πράγματα πρότερον, βεβαίως ὑμεῖς οἱ ἐγγχώριοι γινώσκετε παντὸς ἄλλου, ἐλθόντος ἐξωθεν, κάλλιον. Τὸ καθ' ἡμᾶς οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ἐνταῦθα εἰπεῖν ἢ ὅτι, τὴν τάξιν ὡς τὸ κρηπίδωμα τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας ἡγούμενοι, τῆς ῥήσεως τοῦ Ξενοφῶντος «ἔστιν οὐδὲν οὕτως οὐτ' εὐχρηστον οὐτε καλὸν ἀνθρώποις ὡς ἡ τάξις» ἀδιαλείπτως ἐχόμενοι, καὶ τὸ τοῦ Πετράρχου «maluerim bonus esse quam doctus» διὰ παντὸς ἐνθυμούμενοι, πᾶν ὅτι ἐν ταῖς ἀσθενεῖσι δυνάμεσιν ἡμῶν ἔκειτο ὑπὲρ τῆς εὐταξίας καὶ τῆς χρηστῆς

ἐγωγῆς τῶν μαθητῶν ἡμῶν ἐπιτελέσαι προθυμήθημεν. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἐκτὸς τῶν ὀριζομένων ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς τέχνης τῶν πεπολιτισμένων λαῶν καὶ τῆς χρηστῆς ἐν γένει ἀγωγῆς, ἐποιήσαμεθα χρῆσιν καὶ τοῦ νοῦ τῆςδε τῆς ῥήσεως τοῦ θεοῦ Σωκράτους, «θάρος ἀμελείαν τε καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἀπειθειαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτικώτερος τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ», καὶ μάλιστα δὴ ἀφ' οὗτο ἐκ πείρας; ἐπέισθημεν, ὅτι πᾶν ὅτι κρίνεται πρέπον καὶ πρόσφορον παρ' ἄλλοις λαοῖς, ἐν τῇ εὐταξίᾳ, τῇ παιδείᾳ, τῷ πλούτῳ, καὶ καθόλου τῷ πολιτισμῷ ἐγγηράσασιν, οὐ δύναται ἀτυχῶς, τό γε νῦν ἔχον, ἐφικροῦσθαι καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα, κατὰ πολὺ τῶν λαῶν ἐκείνων καὶ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς διαφέρουσι. Τοῦτο δὲ λέγομεν, διότι κατὰ τὴν γνώμην φίλων τινῶν εἶμεθα λίαν αὐστηροί. Ἐπεικῶς δὲ ἦδη, δόξα τῷ Θεῷ, ἐπιτευχθέντος ἐν τῷ ἡμετέρῳ γυμνασίῳ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εὐταξίας, τῆς πρώτης, ὡς εἴρηται, τῆς παιδεύσεως βάσεως, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολία ὅτι κατ' εὐχὴν τὰ πάντα χωρήσουσι ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν μὴ, ὡς οἴκοθεν ἐνοεῖται, ἐμπιστευθῶσι τὰ πράγματα τῆς ἐνταῦθα ἐθνικῆς παιδείας ἀδεξίους χερσίν, ὅπερ ἀπὸ ψυχῆς ἀπευχόμεθα.

Ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν δὲ τῶν μαθητῶν ἡμῶν πρόδον, μετὰ θάρρους φρονούμεν, κύριοι, καὶ λέγομεν, ὅτι, καὶ μεθ' ὅλας τὰς ὁμολογουμένας πρώην ἐλλείψεις, οἱ πρὸς γράμματα πεφυκότες καὶ ἐπιμεληθέντες, λίαν τοῖς διδασκάλοις ἡμῖν τοῦλάχιστον εὐηρέστησαν, εὐαρεστήσουσι δὲ πάντως καὶ ἄλλοις, καὶ ποτε μέχρι τοῦ τελικοῦ πύθου τοὺς παλμοὺς τῶν συναισθανομένων ὑπὲρ αὐτῶν καρδιῶν διακαιώσουσι. Βεβαίως παρωτάτω ἐσμὲν τοῦ διίσχυρίσασθαι ὅτι ἡμεῖς, τοιοῦτοι, ὅποιοι εἶμεθα, ὄντες, ἀπεδείξαμεν ἦδη juvenes eruditos, ὡς εἶγε σοφὸς διδασκαλὸς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὡς ψιττακοὺς ταπεινοτέρων σχολείων, ἢ ὡς marionnettes parlantes νηπιαγωγείων, μηδεὶς, παρακαλοῦμεν, ἐκλαβέτω μηδ' ἐξετασάτω τοὺς μαθητὰς ἡμῶν, γευσάμενους ἦδη καρπῶν, οἵπερ οὐχὶ τὴν φενακικὴν μόνην ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πλουτισμὸν ὑγιᾶ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας προτίθενται· καρποὶ οἵπερ οὐχὶ τὴν ἐπὶ τῶν χειλέων μόνον καὶ τῶν ὄτων, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐνσταλαζομένην ἠδύτητα καταλείπουσι· καρποὶ ἐπὶ τέλους οἵπερ, ἵνα τῷ γευομένῳ παράσχωσι τὴν ἐαυτῶν θρεπτικότητα καὶ ἠδύτητα, τοῦ λεγομένου bon goul χρῆζουσιν, ἀγαθὸν ὅπερ μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς ἐγνώμεν ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν μαθητῶν ἡμῶν

κέκτηνται. Τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φιλοτίμοις τούτοις νέοις, ἱκανὰ παρέσχομεν ἦδη, ἐφ' ὅσον συνεχώρησαν αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις, πρὸς περαιτέρω παιδείαν ἐφόδια καὶ ἅμα τούτοις, οὐ διελίπομεν ἐμπνέοντες αὐτοῖς ἢ ὑποθερμαίνοντες πᾶν ὅτι, ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ γενναῖα αἰσθήματα καὶ φρονήματα, πρὸς τὸ καλὸν, τὸ δίκαιον, τὸ ἠθικόν, τὸ φιλάνθρωπον, τὸ φιλόπατρι καὶ εἴτι παρόμοιον. Αὐτὰ ταῦτα, κύριοι, ὑπῆρξαν τὸ κυριώτατον τῆς ἡμετέρας διευθύνσεως μέλημα, καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ φωνῇ τοῦ καθήκοντος, ἐνεκαρτέρησεν αὐτὴ μεθ' ὅσης εἶχε δυνάμει, ὑπερρωσα καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν προφανῆ κίνδυνον τῆς υγιείας, ἣν καθ' ἑκάστην ἠπειλεῖ, πρότερον μὲν τὸ διερωγὸς καὶ διάτρητον τοῦ Συλλόγου ἡμῶν ἴδρυμα, τελευταῖον δὲ ἡ δεινὴ ὑγρασία τοῦ ἔναγχος ἀποτελειωθέντος νέου γυμνασίου. Ῥητέον ἐπὶ πλέον ὅτι καὶ τρόπους τοῦ ἀνθρωπινώτερον φέρσθαι τοὺς σκαιοτέρους τῶν μαθητῶν ἡμῶν, πρὸς κοινὴν εὐαρέστησιν, ἐδιδάξαμεν. Ἐτι δὲ καὶ κανονισμὸν τοῦ ἡμετέρου γυμνασίου συνέγραψεν ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια, ὃν ὅμως χεῖρ ἀτάσθαλος οὕτως ἠλοίωσεν, ὥστε ἐντρεπόμεθα ὀνομάσαι αὐτὸν ἔργον ἡμέτερον, καὶ τοῦτο χεῖρ τῆς προσωπικῆς ἡμῶν τιμῆς λέγομεν. Ἐκτὸς μυρίων ἄλλων ἐνοχλήσεων, ἀς καθ' ἑκάστην ἐκ τε τοῦ ἔργου ἡμῶν καὶ ἐξωθεν εἴχομεν, οὐκ ἡμελήσαμεν ἔτι, κύριοι, τῆς συχνῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἐπισκοπήσεως τῶν πεντεκαίδεκα σχολείων ἀρρένων τε καὶ θηλέων κατὰ τε τὸ ἄστυ καὶ τὰ προάστεια. Τοσαῦτα, λέγομεν καὶ πάλιν, προσθυμήθημεν ἐπιτελέσαι ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν κατὰ τὸ διανυθὲν σχολικὸν ἔτος· μηδεὶς δὲ ἔστω λήσμων τοῦ ὅτι ἐν ἐννέα μόνον μηνῖν, οὐδὲ ἐνώπιον τοῦ τελειωτάτου τῶν διευθυντῶν αἴρονται ὀλοσχερῶς ἐλλείψεις τὰς ῥίζας βαθείας ἐκ τῆς μακροχρονοῖότητος ἔχουσαι, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ παραχρηῖμα παντὶ νεήλυδι γνωρίζομεναι. Ἀντὶ δὲ τῶν κόπων ἡμῶν τούτων καὶ τῶν προσπαθειῶν, τί νομίζετε, κύριοι; Εὐρέθησαν ἄνθρωποι (μηδεὶς δὲ θορυβείσθω διότι ἐκ δικαίας ἀγανακτήσεως λέγομεν τὴν ἀλήθειαν), εὐρέθησαν λέγομεν ἄνθρωποι δύο ἢ τὸ πολὺ τρεῖς, οἵπερ, ἀντὶ τοῦ ἐγκαρδιῶσαι ἡμᾶς ἀγαθοθελῶς εἰς τὰ πρῶτα τοῦ σταδίου ἡμῶν βήματα, τὴν ὁδόν, Κύριος οἶδε διὰ τί, τῆς ἐπιβουλῆς καὶ τῶν μικροπονήρων φύγων ἐτράποντο, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, ὡς ἐμάθομεν, ληρήσαντες, ἐν δὲ καὶ τότε τὸ πάντων γελοιωδέστατον, ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην κεφαλῆς τινος ἀληθῶς νοσοῦσης, οὐκ ἔχομεν ἴδιον ἐν τῷ γυμνασίῳ ἡμῶν σύστημα, ὡσανεὶ μὴ ἦν γνωστὸν καὶ

τοῖς παισὶν ἔτι, ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον γυμνάσιον λειτουργεῖ κατὰ τὸ παραδεγμένον σύστημα τῶν ἀπανταχοῦ ἐλληνικῶν γυμνασίων, καταρτισθέντων, ὡς γνωστόν, κατὰ πρωτότυπα γερμανικά, καὶ σκοπὸν ἔχόντων οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον ἢ τὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν τῶν νέων παιδευσιν προετοιμίαν. Φεῦ τῶν ἀδικοτρόπων! Δυστυχία τῷ ἔθνει καὶ ἡμῖν, ὁμοεθνεῖς ἐπιστήμονες, ὅσοι ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐσπουδάσατε ἢ σπουδάζετε, ἐάν, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν φίλην πατρίδα καὶ τὴν ἐπιστήμην ὑμῶν ἐν αὐτῇ ἀσκοῦντες, εὐρίσκητε ἐπιτιμητὰς τῆς ἀξίας καὶ τῆς φιλοτιμίας ὑμῶν ἄλλους Ἀνύτους καὶ Μελήτους καὶ Λύκωνας, προσποιομένους ὡς εἶπε τὸ τοῦ Σωκράτους θεῖον στόμα, σπουδάζειν καὶ κήδεσθαι περὶ πραγμάτων, ὧν οὐδὲν αὐτοῖς, εἰλικρινῶς εἶπεῖν, ἐμέλησε πρόποτε. Ἐνεκα τῶν δύο ἢ τριῶν τούτων ἀνθρώπων, οὓς ὑπεράγαγον μόνον ἐπιείκεια ἀνέχεσθαι δύναται, γνωστὸν ὅποια κατ' ἔτος σχεδὸν ἐπέρχεται πρὸς βλάβην μόνον τῶν μαθητῶν περὶ τὴν τοῦ γυμνασίου διεύθυνσιν σύγχυσις, ἔτοιμον ἔχοντος παιτὸς φιλοτίμου διευθυντοῦ τὸ «χαίρετε» μετὰ τοῦ «οὐ φροντὶς Ἴπποκλείδῃ» καὶ μάλιστα δὴ τοῦ Σοφοκλείου,

«ὅπου θ' ὁ χεῖρων τάχαθ' ἄριστος σθένει,  
καὶ κερφαίνει τὰ χρηστά, χῶ δειλὸς κρατεῖ  
τοῦτους ἐγὼ τοὺς ἀνδράς οὐ στέρεω ποτέ.»

Συμπληροῦντες ἤδη διὰ βραχέων τὰ ἐμπροσθεν εἰρημένα ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν τῶν ἐμπιστευθέντων ἡμῖν νέων κατάστασιν, λέγομεν μετὰ χαρᾶς, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς οὐκ ὀλίγοι εὐπεφυκότες τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν τε καὶ γράμματα, καὶ ἐντεῦθεν χρηστὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τε τῆς μητρὸς χώρας καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει παρέχοντες. Ὁ Σωκράτης, ὡς λέγει ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ξενοφῶν, «ἐτεκμαίρετο τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε μαθάνειν οἷς προσέχοιεν, καὶ μνημονεύειν ἂν μάθειεν, καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων, δι' ὧν ἔστιν οἰκίαν τε καλῶς οἰκεῖν, καὶ πόλιν, καὶ τὸ ὄλον, ἀνθρώποις τε καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν εὖ χρῆσθαι. Τοὺς γὰρ τοιούτους ἤγειτο παιδευθέντας, οὐκ ἂν μόνον αὐτούς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἑαυτῶν οἶκους καλῶς οἰκεῖν ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν.» Τὸ ταχύ μαθάνειν, τὸ μνημονεύειν τὰ μεμαθημένα, καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν ὠφελίμων μαθημάτων, ἔστιν εὐτυχῶς ἰδιάζον οὐκ ὀλίγοις τῶν μαθητῶν ἡμῶν γνώρισμα, οἷς εὐχόμεθα ἀπὸ ψυχῆς πραγματώσασθαι καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα κατὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ Σωκράτους δύ-

νανται αἱ ἀγαθὰ φύσεις, ὀρθῶς παιδευόμεναι. Λέγομεν δὲ ὀρθῶς παιδευόμεναι, διότι αὐτὸς ὁ Σωκράτης καὶ τοῦτο δὴ ἔλεγεν ὅτι, «αἱ ἄριστα δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δέονται.» Τῆς ὀρθῶς δὲ ἐννοουμένης παιδείας καὶ οἱ εὐφυεῖς ἡμῶν νέοι δέονται, διότι ἄλλως, μόνῃ ἢ ἀγαθῇ φύσει ἥκιστα ἐξικνεῖται τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, διαπιστευομένη χερσὶν ἀδεξίους πρὸς παιδαγωγίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη ἵνα λέγωμεν ἐξ ἴσου καὶ τὰς ἐλλείψεις ὡς περὶ καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν μαθητῶν, διὰ τοῦτο μετὰ λύπης καὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης ἀναφωνοῦμεν, ὅτι μέγα μέρος ἔτι αὐτῶν ἀγνοεῖ παντελῶς τὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν, ἀδικία μεγίστη, ἧς οἱ γονεῖς ἀτυχῶς εἶναι αἵτιοι, ὡς ἐπιτρέποντες τοῖς τέκνοις αὐτῶν τὸ προσέρχεσθαι εἰς τὸ σχολεῖον ἅμα ἡμέρᾳ γινομένη, (οὐχὶ βεβαίως πρὸς ἐργασίαν, ἀλλὰ πρὸς φυγοπονίαν καὶ ἀταξίαν), καὶ τὸ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐν τοῖς περιπάτοις καὶ ταῖς ὁδοῖς περιφέρεσθαι καὶ μάλιστα μετὰ χρημάτων ἐν ταῖς παιδικαῖς αὐτῶν χερσὶν εἰς βλαβερῶν ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς πραγμάτων ἀπόλαυσιν. Κακίας ἄλλας οὐδαμῶς ἡμῖν τοῦλάχιστον ἐφανέρωσαν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν αὐστηρῶς λεγομένην καὶ ἐννοουμένην ἠθικὴν, πρὸς τιμὴν τῶν μαθητῶν ἡμῶν λέγομεν, ὅτι οὐδεμίαν οὐδέποτε ἐλάβομεν δυσαρέστησιν πλὴν ἢ ὅτι δυάς τις, σπέρματα κακοηθείας κομίσασα ἐξώθεν, ἠκούσθη μὲν πως ἐξολισθαινούσα, ἐξανησπάσθη ὁμοῦς, εὐθύς γνωστῆς γενομένης τῆς πρώτης αὐτῆς ὀλισθήσεως.

Ἐκ τῶν εἰρημένων, κύριοι, ἀρχοῦντως πιστεύομεν ἐδηλώθη πῶς ἐχώρησαν κατὰ τὸ διανυθὲν ἔτος καὶ πῶς διάκεινται, τό γε νῦν ἔχον, τὰ τοῦ γυμνασίου ἡμῶν πράγματα. Τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδείας, ὡς πάντες ἰδίῳ ὄμμασιν ὁρᾶτε καὶ παρ' ἄλλων κριτῶν εἰδημονεστέρων ἀκούετε, ἤρξατο ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ αἰσίοις οἰωνοῖς. Ἰμὴν ἐναπόκειται, φίλοι Ἀδριανουπολίται, ἢ τοῦ ὠφελιμωτάτου καὶ θεαρεστοτάτου τῆς ἐνταῦθα ἐθνικῆς παιδείας συνέχεια καὶ διηνεκῆς προαγωγή. Ἐνθυμητέον, κύριοι, ὅτι ζῶμεν ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἅπαντες σχεδὸν οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου, ἄλλοι μὲν καλπάζοντες, ἄλλοι δὲ δι' ὄσης ἔχουσι δυνάμεις νοῦ καὶ ποδῶν, πρὸς τὸν πολιτισμὸν τρέχουσιν ὅτι πᾶν ὅ,τι τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἢ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς μέχρι χθὲς καὶ πρόην ἐπήρκει, οὐ δύναται ἐπαρκεῖν ἐπὶ πλέον καὶ τοῖς ἡμετέροις τέκνοις ὅτι χωρὶς μόχθων καὶ θυσιῶν, οὐδὲν ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιτυγχάνεται καὶ μάλιστα ἢ παιδεία, πάντων τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγιστον καὶ δυσεπιτευκτότατον. Μέννησθε, κύριοι, διὰ παντὸς καὶ ἔχεσθε

τῶνδε τῶν λόγων τοῦ Ἀριστοτέλους, «δεῖ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἀσκήσιν, ἅμα δὲ οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως· μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως, ἢ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἑκάστου μορίου βλέπειν πρὸς τὴν τοῦ ὄλου ἐπιμέλειαν.» σὺν δὲ τούτοις μέμνησθε καὶ τῆς πάνυ σοφῆς ῥήσεως, «λύχνου χρεῖαν ἔχων, ἐπιχεῖν μέμνησο ἔλαιον.» Μὴ ἐμπιστεύεσθε δὲ ἐπὶ πλέον, ἀγαθοὶ Ἀδριανουπολίται, τὰ ἱερὰ τῆς κοινότητος ἡμῶν συμφέροντα ἀδεξίους, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἴπωμεν, χερσὶ, μηδὲ ὀλιγορεῖτέ πως αὐτῶν τοῦ λοιποῦ, ὑμεῖς τοῦλάχιστον οἱ νοήμονες, τὴν βῆσιν τὴν δε διὰ παντὸς ἐνθυμούμενοι, «ἐπειδὴν οἱ μὲν εἰδότες οὐ λαλῶσιν, οἱ δὲ λαλοῦντες οὐκ εἰδῶσιν, ἀνάγκη τὸ κοινὸν ἀπόλλυσθαι.» Νῦν ὅτε ἢ ῥοδόχρους ἀνατολὴ τῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀναγεννήσεως διὰ τῶν πατρῶων γραμμάτων ἤρξατο φωτίζουσα καὶ τὸν περὶ τὰς χώρας ταύτας ὀρίζοντα, τίς ἀληθῆς ὦν Ἕλληνας οὐ γαλθανίζεται; Ἄλλ' ὦ πλούσιοι, ἔλθετε πρὸς Θεοῦ ταχεῖς καὶ γενναῖοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδείας ἐπίκουροι, ἢ δὲ ἐπικουρία ἡμῶν ἔσται ἢ ἀρίστη καὶ θεαρεστοτάτη τῶν πράξεων, ἀνθ' ἧς τὸ ὄνομα ὑμῶν ἔσται εὐλογημένον ἐπὶ γενεὰς γενεῶν, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Πρὸς ὑμᾶς νῦν, ὦ φίλοι μαθηταί, στρέφοντες τὸν λόγον, τοῦτο καὶ πάλιν ὡς τὴν πανυστάτην συμβουλήν δίδομεν, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς τὸν νοῦν καὶ ἐπιμελέσει, τὴν αὐτὴν αἰετοπερὶ περὶ τὰ πατρώα γράμματα ἐπιμέλειαν, τοῖς ἀφιέστερον δὲ καὶ ἀπροθυμότερον πρὸς ταῦτα διακειμένοις, μείζον θάρρος καὶ ἰσχυροτέραν ἐπιμονήν, ἐνθυμούμενοις τὸ «καὶ βραχὺ εὐβολὸς εἶλε ταχὺν ἄνδρα διώκων.» Ἰκανοὶ ἐξ ὑμῶν εἰσιν ἤδη ἀηλιμμένοι πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὃν ἀνοίγει τὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδείας καὶ καθόλου τῆς ἀρετῆς στάδιον. Ἐγκαρτερήσατε, ὦ φίλοι νέοι, ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς προόδου, καὶ μὴ ποτε παύσασθε ἀντλοῦντες ζωὴν καὶ ἰσχύον ἀπὸ τῶν αἰωνίως δροσερῶν καὶ ζωογόνων ναμάτων τῆς διδασκάλου πάντων τῶν ἐθνῶν ἐλληνικῆς ἀρχαιοτάτης, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ὑμῶν αὐτῶν, καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα πάντων τῆς μητρὸς ὑμῶν πόλεως. Ὡς περὶ δὲ καθ' ἑκάστην πρωίαν, πρὸ τῆς τῶν μαθημάτων ἐνάρξεως, οὕτω καὶ νῦν ἐνώσατε τὰς ἀθήνας ὑμῶν φωνάς, ἄσατε αἴνους τῷ Δοτῆρι παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἀναπέψατε ἱκεσίας ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς υγιείας καὶ μακροβιότητος τοῦ Κυριάρχου ὑμῶν, τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου, τῶν εὐμενῶν ὑμῶν προστατῶν, τῶν ἐφόρων, δημογερόντων, διαφόρων σω-

ματείων καὶ συντεχνιῶν, τῶν γονέων καὶ διδασκάλων, ὧν πάντων ἡ εὐμένεια καὶ φιλόστοργος μέριμνα οὕτως ὑμᾶς εἰς τὴν παρούσαν ὁδὸν τῆς παιδείας προσήγαγε. Ταῖς ἱκεσίαις δὲ ὑμῶν ταύταις πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιπροστίθημι καὶ ἐγὼ αὐτὸς τὴν διάπυρόν μου εὐχὴν ἵνα, πανταχοῦ ὅπου καὶ ἂν ὦ, μηδὲν ἄλλο ἐντεῦθεν ἀκούω ἢ ἀγαθοὺς καρποὺς τοῦ γυμνασίου τῆς φίλης Ἀδριανουπόλεως. Γένοιτο!

## ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΗ ΠΡΟΤΟΜΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

(Συνέχεια ἴδε ἀριθμὸν 38.)

— Ἡ Πία ἔτεινε τὴν χεῖρα καὶ ἐψιθύρισεν addio.

— Ὅχι, δὲν θὰ ἀναχωρήσης δυσηρεστημένη, ἐξηκολούθησεν ἡ Πεππίνα, δὲν ἔσφαλα ἐγώ. Εἶμαι φίλη σου πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη πάντοτε. Δὲν θὰ ἀναχωρήσης χωρὶς νὰ με ἀσπασθῆς.

— Νὰ σὲ ἀσπασθῶ; ποτέ! τὸ ἀκούεις; ποτέ! Καὶ ἀνεχώρησε.

Ἐπλήγην κατάκαρδα.

Τέλος ἀνεχώρησε, χωρὶς νὰ εἶπη λέξιν.

Ἡμην ἀπαρηγόρητος.

Ἀφ' οὗ ἀπεχειρήθησα τὴν Πεππίναν, ἦτις με ἀπέκαλεσε παράφρονα, ἀνεχώρησα καὶ ἐγὼ σπεύδων.

Εἶδον τὴν Πίαν, σπεύδουσαν καὶ ἐκείνην. Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησα νὰ τρέξω κατόπιν τῆς νὰ τῇ ὁμιλήσω καὶ νὰ τῇ δώσω νὰ ἐννοήσῃ, ὑπὸ τίνα ἐπιρροὴν εὐρισκόμενος ἔπραξα ὅ,τι τὴν ἐψύχρανε. Δειλὸς καὶ μετανοῶν, ἐπορευομένη παραλλήλως ἤλιπιζον. Ἡ αὐστηρότης τῆς, ἣν ἐνόμιζον ὑπερβολικὴν, τέλος με ἐξηρέθισε καὶ μὴ θεωρῶν ἐμαυτὸν ἔνοχον παρῆλλον, ὡς τις, ὅστις, προσπαθήσας ὅ,τι ἠδύνατο, παραιτεῖται πλέον πάσης προσπαθείας.

Ἐκτοτε ὁ ἐγωῖσμός ἐλαβε καὶ ἐκεῖνος τὸ μέρος του καὶ ἤνοιξεν ἄβυσσον μεταξὺ μας.

Θ'.

Ἐπιστρέψας εἰς Πρατὸ, ἐφρόντισα νὰ μὴ διακόψω ἀμέσως τὰς μετὰ τῶν Falghieri σχέσεις μου. Ἐπεσκέφθην αὐτούς, ὡς καὶ πρότερον ἠθῶν ὁμοῦς πάντοτε νὰ ἐπανίδω τὴν Πίαν, κατάρθουν νὰ μὴ εὐρίσκηται οἶκοι κατὰ τὰς ἐπισκέψεις μου. Ἐκεῖνη δὲ ἂν τυχαίως εὐρίσκετο περιωρίζετο εἰς ἀνταλλαγὴν λέξεων τινῶν τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ ἐξεύρισκεν ἐπίδε-



ξίως τρόπον νὰ ἀποφύγη πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἠδυνάμεθα νὰ ἀνταλλάξωμεν ἐξηγήσεις. Εὐτυχῶς δι' ἐμέ, — διότι τοιοῦτος βίος μοι ἦτο ἀβίωτος — εὖρον ἐργαστήριον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως καὶ ἔσπευσα νὰ μετοικήσω. Αἱ δεκαπέντε πρῶται ἡμέραι δὲν μοι ἐφάνησαν κακαί. Ἀλλὰ κατόπιν ὁ χρόνος μοι ἐφάνητο μακρός· κἄτι μοι ἔλειπε καὶ τοῦτο, ἂν καὶ ἐπέιζον ἐμκυτὸν εἰς ἄγνοιαν, τὸ ἐγνώριζον ἦτο ἡ Πία.

Ἀφ' ὅτου ἔπαυσα βλέπων αὐτήν, ἔλειπέ τι ἀπὸ τῆς ψυχῆς μου. Πρὸς στιγμὴν ἐνίοτε θὰ ἔδιδον τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς μου, ὅπως ἐπανίδω αὐτὴν παρ' ἐμοί, ὅπως ἀκούσω τὴν φωνὴν τῆς· τότε δὲ κατέλειπον πᾶσαν ἐργασίαν καὶ κατηυθινόμην πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς, ἀποφασισμένος νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ ἀκούσῃ καὶ νὰ τὴν πείσω νὰ μὲ συγχωρήσῃ. Πλὴν μόλις ἔφθονον εἰς ἀπόστασιν βημάτων τινῶν, ἡ κατηραμένη γιλυτιὰ μὲ ἠμπόδιζε:

Ὅχι, μοι ἔλεγε, δὲν πρέπει νὰ προηγηθῆς εἰς τοιαύτας ἐξηγήσεις. Μὴ ταπεινωθῆς ἐνώπιον τῆς ἀδύνητον νὰ ἔπαυσεν ὁ ἔρωσ τῆς· ἄρα πάσχει ἔτι. Λοιπὸν πάθος ἀντὶ πάθους: ὅταν πάθῃ ὅσα καὶ σὺ θὰ προσέληθαι πρῶτη. Τότε δὲ ἐμπιστευόμενος εἰς τὴν ἐπιδεξιότητά μου ἐπέστρεφον λέγων κατ' ἐμαυτόν: αὖριον ἢ μεθαύριον θὰ μὲ καλέσῃ καὶ τότε σπεύδω νὰ τῇ ἀνοίξω τὰς ἀγκάλας μου· τοῦλάχιστον ὅμως δὲν θὰ εἴπωσιν ὅτι ἐταπεινώθην ἐνώπιον γυναικός. Ἴδου ποῖα ἄλογα ἐπιχειρήματα καὶ ὁποῖα ἐλπίδες ἔστρεφον τὸν ἐγωϊσμόν μου.

Τέλος ἡμέραν τινά, πλανώμενος ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἐπιμένων ὅπως ἡ τύχη φέρῃ αὐτὴν εἰς συνάντησίν μου, τὴν εἶδον ἐξερχομένην ἐκκλησίας, ἐν ἣ πρώτῃν φοράν τὴν εἶδον συνοδευέτω ὑπὸ τοῦ Νίνου: Προεχώρησα, ἐν ᾧ ἐκείνη δὲν μὲ ἔβλεπεν ἢ προσεπειοίετο, ὅτι δὲν μὲ ἔβλεπε. Διήλθον πολὺ πλησίον τῆς καὶ εἶπον εἰς τὸ παιδίον: Καλὴν ἡμέραν, φίλτατε Νίνε. Ἐκεῖνος διέφυγε τῆς χειρὸς τῆς θείας του καὶ ἔτρεξε πρὸς με χαριέστατος. Ἡ Πία προῦχώρησεν ὀλίγα βήματα καὶ ὡσάν εἰ τὸ παιδίον ἐβράδυνε πολὺ ἐπέταξεν αὐτῇ ζωηρῶς νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ. Προῦχώρησα καὶ διὰ φωνῆς τρεμούσης ἐκ συγκινήσεως:

— Ἀ! Πία, τῇ λέγω, μὴ ἀρκουμένη εἰς τὸ νὰ μὲ στερήσῃς τῆς ἀγάπης σου, φθονεῖς ἀκόμη καὶ τὴν φιλίαν τοῦ μικροῦ τούτου πλάσματος, ὅπερ μὲ κρίνει καλλίτερον σοῦ. Μὲ ἀναγκάζεις νὰ εἴπω ὅτι εἶσαι ἄνευ καρδίας.

— Πράγματι, δὲν πρέπει νὰ ἔχω, ἀφ' ὅτου μοι φυνέτριψας αὐτήν.

— Ἀ! Πία, ἂν ἠδύνασο νὰ μὲ ἀκούσῃς ἐπὶ μίαν στιγμὴν. . . .

— Ἀνεπιτήδεις ὁ τόπος.

— Θέλεις ἄλλου.

— Οὐτ' ἐναῦθα, οὐτ' ἄλλου. Προσπαθήσατε νὰ λησμονήσητε, ὅτι ἐγνώρισθημεν ποτέ.

— Δύνασαι σὺ κἂν νὰ τὸ πράξῃς;

— Ἐλησμόνησα.

Ἐπνίξε τὴν φωνὴν μου καὶ ἔφυγον, ὡσάν εἰ θεία κατάρρα εἶχε πέσει ἐπ' ἐμέ.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1880 μέχρι Ἰανουαρίου 1881. 8<sup>ον</sup> Σελ. 27.

— Συνοπτικὰ ὁδοπορικὰ τῶν νέων Ἑλληνικῶν χωρῶν Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου ὑπὸ Κ. Ν. Στορνάρη 16<sup>ον</sup> Σελ. 27.

— Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου, συγγραφῆς τῆς ΙΑ', ἑκατονταετηρίδος, Χρηστομάθεια, ἦτοι τρόποι τοῦ ἑλληνοπρεπῶς φέρεσθαι, ἐκδιδόμενοι χάριν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας μετὰ καὶ τῆς εἰς τὴν καθωμιλουμένην παραφράσεως, γενομένης ὑπὸ Ν. Κ. 12<sup>ον</sup> Σελ. 108.

— Ἡ Εὐγενία, αὐτοκράτειρα τῶν Γάλλων ἦτοι τὰ μυστήρια τοῦ Τουίλεριῶν ὑπὸ G. F. Born, μετάφρασις ὑπὸ Σ. Α. Σαρασσογλου. Ἐν Βραίλα. 8<sup>ον</sup> Ἐκδίδεται εἰς φυλλάδια. Ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε 33 φυλλάδια. Εὐρίσκειται ἐνταῦθα παρὰ τῆ βιβλιοπωλείᾳ τοῦ κ. Σ. Κουσουλίνου.

— Ἐπιτομή τῆς Παλαιᾶς διαθήκης ἐκ διαφόρων θείων γραφῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου Τσοῦμα, πρώην νομαρχιακοῦ δημοδιδασκάλου, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐκδοσις α', τεῦχος α'. μετὰ εἰκόνων, 16<sup>ον</sup> Σελ. 96.

— Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ προτύπου σχολείου τοῦ διδασκαλείου καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὑπὸ Χ. Πούλιου, καθηγητοῦ μετὰ εἰκόνων καὶ γεωγραφικοῦ χάρτου. 12<sup>ον</sup> Σελ 293.

— Λουδοβίκου Φιγκάτου ἀντιναύρχου: Ἡ ἀρχαία ναυμαχία μεθερμηνευθεῖσα ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ· ἐκδοσις δευτέρα, μετὰ βελτιώσεων καὶ 11 λιθογραφῶν ὑπὸ Ν. Πετρῆ. 8<sup>ον</sup> μέγα. Σελ. 63.

— Ὁ ἱερός τοῦ 1821 ἑλληνικός ἀγών: Ἡ ἐπαναστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, ἱστορικὴ πραγματεία ὑπὸ Ζ. Γ. Φιλιππίδου. 8<sup>ον</sup> Σελ. 134.

## ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Ἡ συνδρομὴ εἶναι ἐτησία καὶ προπληρωτέα:

Διὰ τὰς Ἀθήνας. . . . . ν. δρ. 10

Διὰ τὰς ἐπαρχίας. . . . . ν. δρ. 12

Διὰ τὸ ἐξωτερικόν. . . . . φράγ. 15